

Richtlijnen gemeentelijk boombeleid
een beschrijving door Judith Westerink

herfst 2000

BOMEN *nieuws*

Kwartaalblad van de Bomenstichting

Mr B.M. Visser

*Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap*

*Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon en fax: 0543 - 51 85 17
e-mail: bmvisser@freeler.nl*

NATIONALE BOMENBANK

Boomverplanting en verzorging

- Leveren, planten en verplanten
- Snoeien en verzorgen
- Groeiplaatsverbetering
- Inventarisatie, onderzoek en advies
- Onderhoudsabonnementen en boomgarantplan
- Boomcontrole service
- Levering van bomenzand en bomengrond
- Leveren van accessoires
- Beëdigd boomtaxateur

Bezoekadres: Abbekesdoel 22a, Bleskensgraaf
Postadres: Postbus 4, 2970 AA Bleskensgraaf
Telefoon: 0184-69 89 89
Telefax: 0184-69 89 90

KBB© versie 2000

Kwaliteitsrichtlijnen Besteksvoorwaarden Boomverzorging De standaard voor de boomverzorging !

De KBB© omvat gedetailleerde kwaliteitsrichtlijnen, werkmethoden en resultaatsverplichtingen die door licentiehouders mogen worden gebruikt voor het opstellen van o.a. bestekken, voorlichtingsmateriaal e.d.

Binnen de KBB© als besteksvoorwaarden gelden de U.A.V. en de U.A.R., de KBB© kan ook direct worden toegepast binnen andere bestaande bestekssystemen, zoals bijvoorbeeld de RAW.

KBB© versie 2000 omvat vier vakthema's en wordt jaarlijks met een nieuw vakthema uitgebreid.

- Snoeien bomen • Rooien bomen • Planten bomen
- Boomcontrole (VTA) • Bouwen rond bomen (optie 2001)

Het initiatief van de KBB© wordt ondersteund door:
- Bomenstichting - Vereniging Stadswerk Nederland
- NVB (Ned. Vereniging Boomverzorgende bedrijven)

BESTEKSVORWAARDEN KBB©

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesburo
beëdigd taxateur van bomen

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Tel. 026 - 31 17 550 - Fax 026 - 31 20 538
Bezoek onze internetsite: www.nocb.nl

Na dertig columns

Gelukkig kom ik ze nog vaak tegen. Mensen die zich naast hun dagelijks werk met hart en ziel inzetten voor andere, soms tijdrovende, niet betaalde bezigheden. Het legertje contactpersonen van de Bomenstichting is daar een voorbeeld van. En dat geldt ook voor bestuur, adviseurs en andere vrijwilligers. Zonder deze mensen kan een stichting als de onze niet functioneren. En wat te denken van de redactie van dit tijdschrift, waarvan het gros met veel enthousiasme en inzet pro Deo werkt. Dit gold ook voor Roelie de Weerd. Maar met het vorige nummer kwam een eind aan haar bijdragen. Na dertig columns, vele interviews en jarenlang redactiewerk moest ze bedenken. Al haar activiteiten en de ook benodigde aandacht voor werk en familie werd teveel en ze moest een keuze maken.

In het tweede nummer van Bomennieuws in 1993 begon Roelie met haar column 'De boom in'. Onder de eerste titel 'Uitzicht' beschreef ze de ergernis van mensen die vanuit hun raam tegen bomen aankijken, die hun uitzicht verstoren. De wantoestanden en misvattingen rondom bomen bleven de rode draad in haar columns. Haar artikelen werden toegejuicht, verguisd, onderschreven en afgekraakt. We kregen ingezonden brieven, af en toe een boos telefoontje of een donateur die bedankte. Maar over het algemeen was de kritiek goed. Met 'Hoge bomen' besloot ze in het vorig nummer haar serie en haar werkzaamheden voor de redactie.

Met de afronding van het boek 'Bomen en mensen, een oeroude relatie' besluit ze de laatste activiteit voor de Bomenstichting. Roelie had een belangrijk aandeel in de totstandkoming van het boek; ze schreef de blauwdruk en maakte van de kopij een samenhangend, leesbaar geheel.

Wat kan ik anders zeggen dan: dank je voor de jarenlange prettige en constructieve samenwerking. En ik weet dat in je functie van 'Projectleider openbaar groen' van de gemeente Baarn, de zorg voor de bomen in mijn woonplaats in goede handen is.

Hoe nu verder, was de vraag binnen de redactie? Wij besloten om in ieder geval de column een andere opzet te geven. Met ingang van dit nummer werken we met gastcolumnisten.

Aart de Veer, voorzitter van de redactie, bijt de spits af. Wie volgt?

Frank Moens

In dit nummer ...

4

Richtlijnen voor een gemeentelijk boombeleid

'Er wordt maar wat aangerommeld als het gaat om gemeentelijk boombeleid' is een te zware uitspraak. Dat het op vele fronten veel beter kan, is de uitkomst van het onderzoek dat de Bomenstichting de afgelopen drie jaar heeft uitgevoerd. Op 28 september worden de aanbevelingen van de Bomenstichting gepresenteerd in het boek 'Kiezen voor Bomen'. Judith Westerink, een van de opstellers van de aanbevelingen en mede-auteur van het boek, doet verslag.

12

Ik ben een met de natuur verbonden mens

Al jaren prijkt zijn advertentie in Bomennieuws, velen kennen zijn naam als auteur van de laatste druk van Bomen en Wet of zelfs persoonlijk als docent van een van de cursussen over juridische aangelegenheden rondom bomen. Mr Bas Visser begon zijn specialisatie bij de Bomenstichting met het opstellen van de Model Bomenverordening. Naar het hoe en waarom van zijn werk vroeg Florentine van Eeghen in een gesprek met Bas Visser in zijn woonplaats Winterswijk.

14

Een tere loot

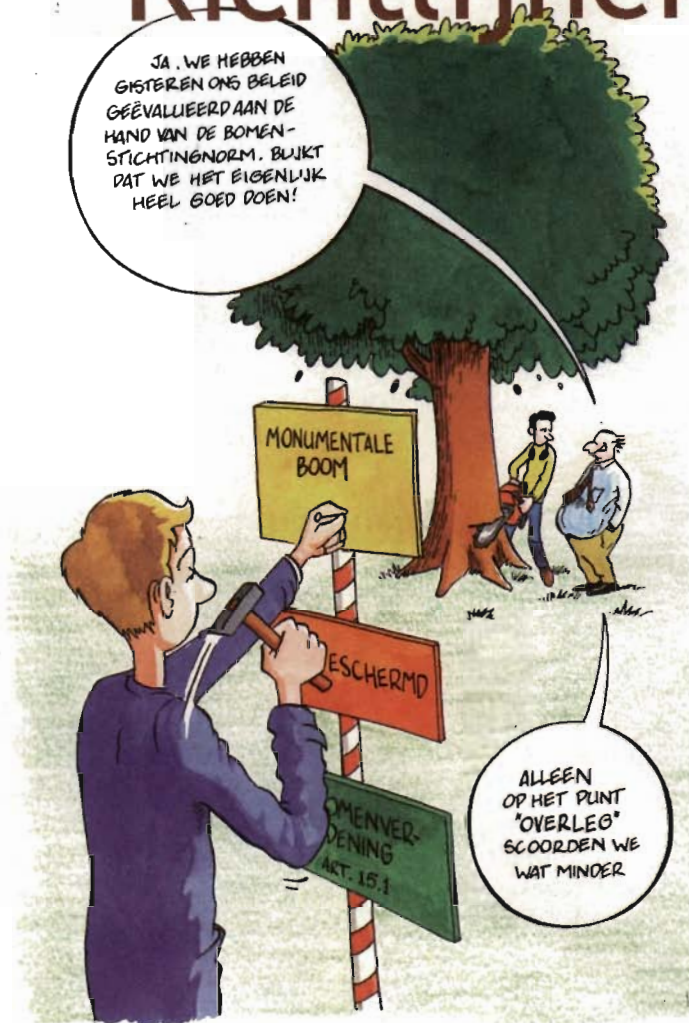
Taxussen, treurwilgen, rode beuken zijn kenmerkende beplantingen op begraafplaatsen. Toch is het daar planten van bomen iets van de laatste eeuwen. Willem Cappers, verbonden aan de Vereniging de Terebinth, gaat in op de historie van bomen op begraafplaatsen. Hij verbaast zich erover dat de Terebinth, die zich inzet voor herstel en zorg op de laatste rustplaats, betrekkelijk weinig aandacht heeft voor bomen.

en verder ...

- Boomverzorging voor leken, deel 3: Ondergronds 6
- Aandacht voor bomen in Gilze 8
- Column: zonder mensen zijn we geen boom 9
- Van onze lezers 17
- Kort nieuws 20
- Boeken 22
- Agenda 23
- Rijp & Groen 24

Op de omslag: Wilg
Gefotografeerd door Huub Huneker,
Heemskerk

Richtlijnen voor een ge

Judith Westerink

tekening:
Clemens Stolk

De Bomenstichting doet sinds 1997 onderzoek naar het bomenbeleid onder gemeenten in Nederland met het doel te komen tot een zo goed mogelijk en uniform beleid. U kon hierover in *Bomennieuws* al eerder lezen. Het onderzoek is inmiddels afgerond en de Bomenstichting heeft richtlijnen opgesteld die bruikbaar zijn voor alle gemeenten. In de publicatie: 'Kiezen voor bomen' zijn de onderzoeksgegevens verwoord en zijn de aanbevelingen vastgelegd. In dit artikel geven we een kleine samenvatting van het onderzoek, hoe het is uitgevoerd en wat de belangrijkste resultaten zijn.

Enquête onder gemeenten

De Bomenstichting heeft in 1997 een enquête gestuurd naar alle gemeenten in ons land om inzicht te krijgen in het gemeentelijk beleid ten aanzien van aanplant en handhaving van bomen. De respons erop was hoog (87%). Hoewel we daarmee een goed beeld kregen van wat gangbaar is in ons land, was hiermee nog niet duidelijk wat nu een 'goed bomenbeleid' is. Daarom hebben we in het najaar van 1999 een bezoek

gebracht aan ambtenaren van negentien gemeenten om vooral meer inzicht te krijgen in het functioneren van de verschillende beleidsinstrumenten. We zijn in grote en kleine gemeenten geweest, in gemeenten met veel en in gemeenten met weinig bomen en in gemeenten met veel of juist weinig beleid. Het waren vrij openhartige gesprekken om de motivaties achter keuzen voor het gevoerde bomenbeleid boven tafel te krijgen. Om het verhaal van beide kanten te horen, zijn ook soms plaatselijke natuur- en milieugroepen geïnterviewd.

Gemeenten kiezen voor de meest uiteenlopende methoden. Waarom gebeurt dit? Welke aanpak werkt het beste? Wat merkt de burger van het bomenbeleid? En als een gemeente vindt dat het goed gaat, wil dat nog niet zeggen dat de burgers tevreden zijn. Alle gesprekken waren vertrouwelijk, waardoor er zeer interessante discussies zijn ontstaan over het functioneren van het bomenbeleid, over werkbare instrumenten en methoden en de menselijke factor daarin. De ervaringen van deze gesprekspartners zijn uitermate relevant voor de rest van Nederland. Er zijn veel algemene conclusies uit te trekken.

Samenhang beleidsonderdelen

Eén van de belangrijkste resultaten van het onderzoek is dat het gemeentelijk bomenbeleid valt of staat met een goede samenhang tussen de verschillende beleidsonderdelen van de gemeente. Heeft een gemeente bijvoorbeeld uitstekende beschermende regels voor bomen, maar is er geen afstemming tussen de afdeling Groenvoorziening en de afdeling Bouwzaken, dan gaat het vroeg of laat fout. Zo kan het gebeuren dat ten behoeve van nieuwbouw een kapvergunning wordt geweigerd voor een monumentale boom. De plannen worden daarom enigszins aangepast, maar zonder overleg met de afdeling Groenvoorziening. De nieuwbouw komt echter zo dicht op de boom dat de boom ten gevolge van wortel- en kroon schade na een paar jaar toch afsterft. Het sparen van de boom tijdens de bouw is dus voor niets geweest.

Zwakste schakel nog steeds bepalend

Er zijn veel factoren die direct of indirect invloed hebben op het welzijn van de bomen en het functioneren van het beleid. Of in een gemeente sprake is van een

meentelijk bomenbeleid

goed of minder goed bomenbeleid, hangt af van de zwakste schakel. In het genoemde voorbeeld heeft het helemaal geen zin dat de gemeente de regels voor het kappen van bomen nog verder aanscherpt. Het is belangrijker dat de gemeente er voor zorgt dat bomen veel eerder bij de plannen worden betrokken. Vooraf moet bekeken worden of er mogelijkheden zijn om bomen (of een boom) bij de nieuwbouw of bij een andere verandering te behouden, ook op de langere termijn. Alleen dan is sprake van een echte verbetering van het bomenbeleid.

Bomenstichtingnorm

De bevindingen en aanbevelingen van de Bomenstichting staan in het boek 'Kiezen voor Bomen, richtlijnen voor gemeentelijk beleid', dat eind september 2000 bij de Bomenstichting verschijnt. Het is de bedoeling dat 'Kiezen voor Bomen' gemeenten inspireert om hun bomenbeleid kritisch te bekijken. Iedere gemeente zou volgens ons moeten streven naar een zo goed mogelijk bomenbeleid. Nu zijn de verschillen echter nog veel te groot. De ene gemeente heeft nog veel bomen en koestert haar groene imago zorgvuldig, terwijl in een andere gemeente steeds meer bomen het veld ruimen. Daarom is het belangrijk dat iedere gemeente in ieder geval een soort basis-bomenbeleid heeft. Dit hebben wij de Bomenstichtingnorm genoemd.

In 'Kiezen voor bomen' is het bomenbeleid onderverdeeld in: Visie, Ruimtelijke Ordening, Beheer en Onderhoud, Regelgeving en Handhaving, Taakverdeling en Organisatie, en Voorlichting en Inspraak. In het boek is een evaluatietabel opgenomen met de Bomenstichtingnorm. Door kenmerken van het bomenbeleid voor de verschillende beleidsonderdelen aan te kruisen, kunnen gemeenten hun eigen beleid onder de loep nemen. Hierdoor scoort de gemeente slecht, matig, gemiddeld, goed of zeer goed voor de verschillende onderdelen. De Bomenstichtingnorm is op het gemiddelde niveau gelegd. Het is uiteraard de bedoeling dat gemeenten gaan streven naar zeer goed bomenbeleid.

Veel gemeenten zullen goed scoren op het ene onderdeel, en matig op het andere. Onze aanbeveling is dan niet verder te investeren in het goede onderdeel, maar eerst het matige onderdeel te verbeteren. Bomenbeleid werkt namelijk volgens het principe van de - al eerder genoemde - zwakste schakel: een slecht functionerend onderdeel haalt de effectiviteit van het hele bomenbeleid naar beneden. De Bomenstichtingnorm onderstrept hiermee het belang van samenhang in het beleid.

Kiezen voor Bomen. Richtlijnen voor gemeentelijk beleid

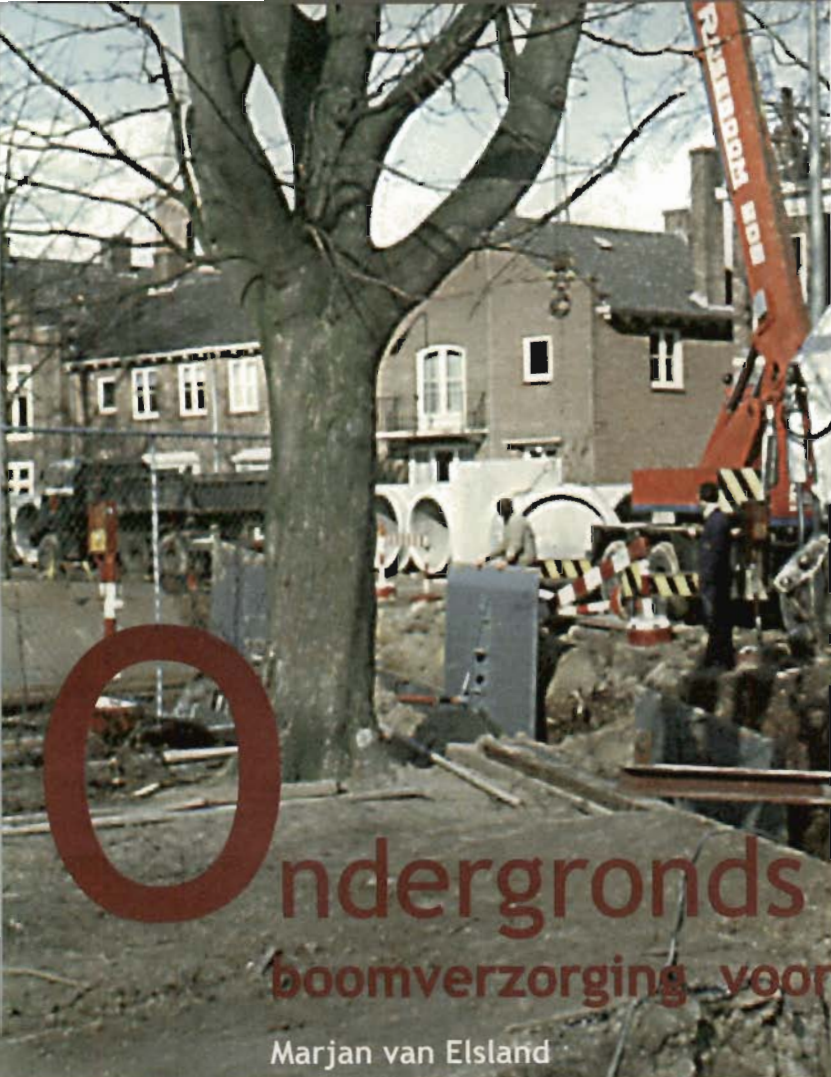
Nieuwe publicatie

'Kiezen voor Bomen' is het eindresultaat van een meerjarig onderzoek van de Bomenstichting naar het gemeentelijk bomenbeleid. Het is bedoeld voor groenambtenaren en politici die het beleid voor bomen in hun gemeente willen verbeteren. Behalve voor groenambtenaren is het boek ook bijzonder nuttig voor eenieder die zijn of haar gemeente - met bruikbare adviezen - wil stimuleren tot een beter bomenbeleid.

KIEZEN VOOR BOMEN.
Richtlijnen voor gemeentelijk beleid.
ISBN: 90-70405-11-3
Prijs: f 32,50 en f 27,50 voor donateurs

Verkrijgbaar bij de Bomenstichting door het bedrag, verhoogd met f 6,50 verzendkosten, over te maken op postbankrekening 2108755 t.n.v. Bomenstichting Utrecht o.v.v. Kiezen voor bomen.

In voorgaande afleveringen van deze serie artikelen hebt u achtereenvolgens kunnen lezen dat boomverzorging nodig kan zijn voor vorm, veiligheid en gezondheid van een boom (Bomennieuws nr.4 /199); hoe een boom werkt (nr.1/2000) en wat de boomverzorger bovengronds onderzoekt en behandelt (nr.2/2000). In deze aflevering gaan we ondergronds, waar ook heel wat fout kan gaan. Hoe en wat onderzoekt de boomverzorger in de grond en welke maatregelen neemt hij? Ook krijgt u in dit artikel adviezen voor het kiezen van een goed boomverzorgingsbedrijf. In Bomennieuws nr. 4/2000 volgt als slot van deze serie een artikel over het kiezen, planten en verplanten van bomen.

leken, deel 3

boven: de ondergrondse leefsituatie voor de boom heeft het zwaar te verduren
foto: Marjan van Elsland
onder: wortels zijn in staat bestrating op te drukken.
Reuzenzwam, een houtparasitaire schimmel.

Een boom kan last hebben van een slechte conditie, dat wil zeggen: de levensprocessen (de activiteiten van bladeren en/of wortels en/of de verbindende sapstromen) functioneren dan niet goed (zie ook de vorige aflevering). Dit ontstaat vaak onder de grond, maar uit zich vroeger of later altijd in de kroon. Een boomverzorger zal naar aanleiding van de symptomen vragen stellen over min of meer recente veranderingen in de groeiplaats. Daarom nu eerst iets over de eisen die een boom aan zijn groeiplaats stelt.

Groeiplaatseisen

Een groot deel van de levensprocessen van een boom speelt zich onder de grond af. Waar de boom in de grond verdwijnt begint het wortelstelsel, een uitgebreid netwerk van 'takken', die de boom stevig in de grond verankeren en tegelijkertijd zorgen voor de opname van water met voedingszouten. Om dat goed te laten verlopen, moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan, zoals:

- de grond moet voldoende frisse, zuurstofrijke lucht, water en voedingszouten bevatten en in alle richtingen goed doorwortelbaar zijn (niet verdicht);
- de grond boven de wortels mag niet afgedekt zijn met

ondoorlatende verharding en ook niet met een dichte grasmatt, want zuurstof en regenwater moeten ongehinderd in de bodem kunnen dringen;

- de boom heeft schimmels, bacteriën en ander klein spul nodig, waar hij mee samenwerkt om zijn opnamecapaciteit te vergroten; de bodem moet dus 'leven';
- de bovengrondse delen van de boom moeten gezond zijn, opdat er genoeg bouwstoffen worden gevormd voor de groei van de wortels;
- het ophogen van de bodem rond een boom is uit den boze; de boom zal vrijwel altijd (negatief) reageren
- wortelbeschadiging door graafwerk (ook het afgraven van de bovenlaag) heeft altijd gevolgen voor verankering en opnamecapaciteit en kan ook leiden tot aantasting door schimmels zoals honingzwam en reuzenzwam;
- onkruidbestrijdingsmiddelen, zout (tegen gladheid) en andere chemische middelen (bijv. voor de bestrijding van schimmels) zijn altijd direct of indirect slecht.

Als een ware detective

Als de bladeren niet groot en groen zijn, maar klein, verkleurd, verschrompeld, verdroogd, vlekkelig of verwelkt of te vroeg afgefallen heeft de boom een probleem. Dit is ook het geval als er dode takken buiten de

kroon uitsteken of als de boom geen volle kroon heeft, maar alleen nog blad aan de dikke takken (noodgroei). Ook zware bloei en vruchtdracht kunnen op problemen duiden (noodbloei). Een boomverzorgster zal steeds beginnen met het controleren van de bovengrondse delen (zie de vorige aflevering). Mocht dat niet onmiddellijk iets opleveren, dan zal hij of zij als een ware detective proberen te achterhalen of er recent iets is veranderd in de groeiplaats: is er bijvoorbeeld een terras aangelegd, zijn er (bestrijdings)middelen gebruikt, is er droogte of wateroverlast opgetreden enzovoort. Als ook daar geen duidelijke oorzaak uitkomt, is verder onderzoek nodig. Typische bladverkleuring kan bijvoorbeeld zijn terug te voeren op zoutvergiftiging (dode, roodbruine randen rondom de bladeren, ijzergebrek (bladverven zijn nog groen, maar de rest van het blad is geel) of onkruidbestrijdingsmiddelen (bladeren worden juist geel vanuit de nerven). De specialist herkent meer van zulke verschijnselen, maar zal zekerheid nastreven door blad- en bodemonsters op te sturen naar een gespecialiseerd laboratorium. Naar aanleiding van de resultaten zal hij zonnodig bemesten. Als er sprake is van vergiftiging kan de boomverzorgster niets anders doen dan u aanraden af te wachten en geen pekkel of ander gif meer te gebruiken in de buurt van de boom.

Plotselinge verwelking duidt meestal op aantasting door een verwelkingsziekte. Deze wordt veroorzaakt door schimmels, die op geen enkele manier te bestrijden zijn. Ook andere schimmelaantastingen (rottingschimmels en parasieten zoals de honingzwam) zijn niet te bestrijden. Hooguit kan een zeer goede conditie van de boom in dat laatste geval zorgen dat de boom de aantasting voorlopig vóórblijft. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen tegen schimmels is altijd af te raden, omdat daarmee ook zeer nuttige, voor de boom onmisbare schimmels gedood worden. Het middel is dan erger dan de kwaal.

Als wortelschade de slechte conditie van de boom veroorzaakt, zal de boomverzorgster eerst nagaan of de boom nog wel voldoende in de grond verankerd staat. Als hij nog wel veilig is, moet vervolgens bekeken worden of de boom zich nog kan herstellen. Dit herstel kan gestimuleerd worden door groeiplaatsverbetering. In de volgende paragraaf ga ik daar verder op in.

Als bovengenoemde opties zijn nagegaan en uitgesloten, kunnen er ten slotte ook groeiplaatsproblemen zijn, waardoor de wortels hun werk niet kunnen doen. De boomverzorgster zal op verschillende plekken rond de boom gaan graven en meten om bijvoorbeeld verdichting, storende lagen, zuurstofgebrek en/of wateroverlast op te sporen. Daarna zal hij zo mogelijk de groeiplaats gaan verbeteren door lucht-, vocht- en voedselhuishouding zo aan te passen, dat de wortels er 'graag' in zullen gaan groeien.

Groeiplaatsverbetering

Dit kan met simpele maatregelen, zoals het vervangen van asfalt door klinkertjes, maar soms is het nodig om

'grover geweld' te gebruiken, zoals machines die de grond losplofften of -spuiten en vaak meteen organische meststoffen in de grond brengen. Ditzelfde werk kan in een kwetsbare tuin ook met de hand gedaan worden en wordt dan vaak dieptebemesting genoemd. U kunt zelf ook het een en ander doen, want het is heel vaak een kwestie van gezond verstand (bijvoorbeeld zorgen dat water weg kan lopen). Toch is het raadplegen van een specialist altijd goed, zeker als u te maken hebt met een grote boom die u niet kwijt wilt raken.

De keuze van een boomverzorgingsbedrijf

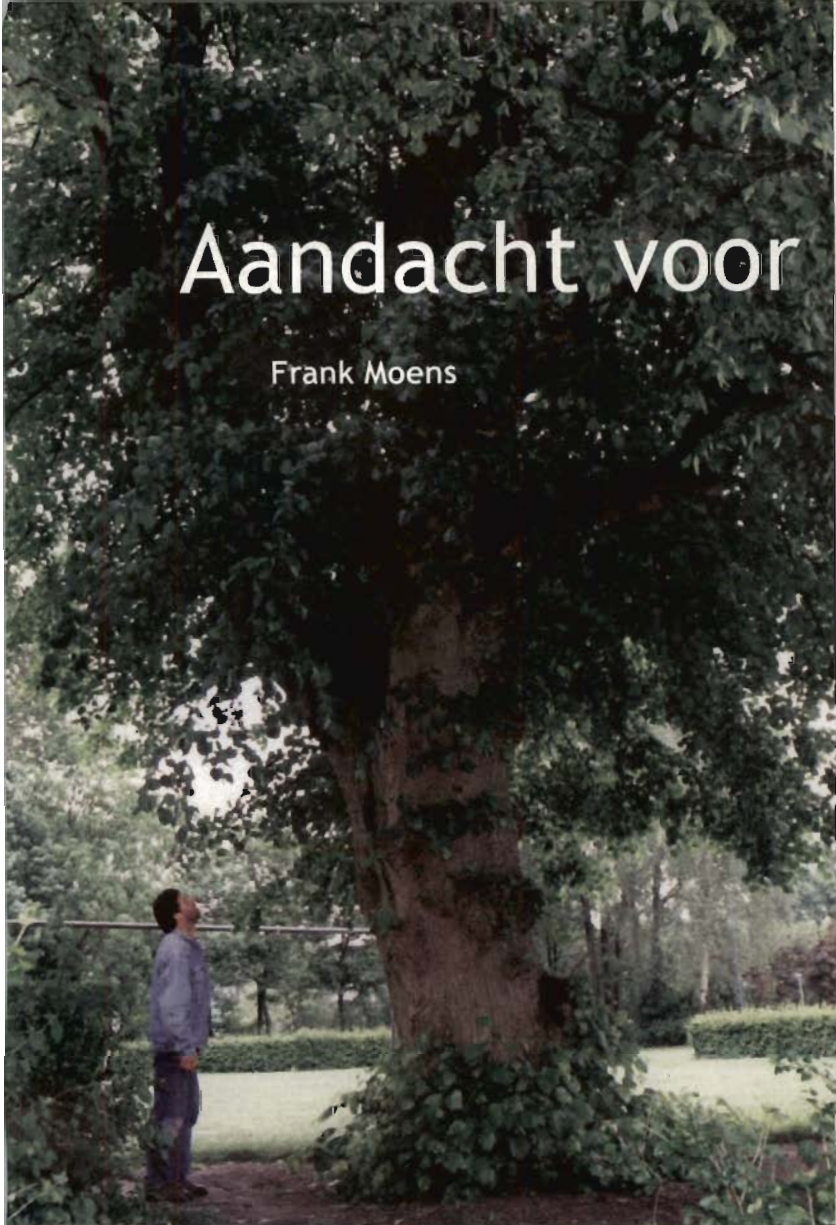
Boomverzorging is een specialistisch vak, waarin naast veel goede en betrouwbare bedrijven ook veel beunhazen voorkomen. Helaas bestaat er nog geen systeem van officiële erkenning binnen het vak. Daar wordt wel aan gewerkt, maar tot het zover is, kunnen we u wel enkele aanwijzingen geven om een betrouwbaar bedrijf te selecteren.

- Let op of er in uw omgeving bedrijven aan het werk zijn, maak een praatje met de werkers en vraag de opdrachtgever of alles naar wens verloopt;
- Vraag altijd twee of meer offertes en vergelijk dan niet zozeer de prijzen als wel de totale indruk, die u krijgt van de mensen, hun aanpak en de voorgestelde maatregelen. Beunhazen zijn meestal goedkoper, maar nooit beter dan vakmensen;
- Spreek van tevoren een prijs af;
- Vraag naar diploma's en informeer of degenen die het werk bij u komen uitvoeren dat diploma ook hebben. Het bezit van een diploma zegt niet alles, ervaring is minstens zo belangrijk, maar het toont aan, dat het bedrijf de opleidingen serieus neemt;
- Kijk of het bedrijf voorkomt in de adressenlijst van de Bomenstichting; dat geeft geen garanties, maar is wel een aanbeveling. Aarzel ook niet om de Bomenstichting te bellen;
- Praat met de mensen, stel vragen als u iets niet begrijpt en laat u vooral geen maatregelen aanpraten.
- Blijf er bij als het werk wordt uitgevoerd, zodat u kunt ingrijpen, als er iets gebeurt, waar u het niet mee eens bent;
- Laat uw bomen nooit verzorgen door een hoveniersbedrijf, tenzij het kan aantonen, dat het ook gespecialiseerd is in boomverzorging. Maak in dat geval zeer zorgvuldige afspraken. Hoveniers kunnen in hun onwetendheid ook grote schade aan bomen aanrichten, als ze 'alleen maar' de tuin opknappen of renoveren, vooral door grondwerk en niet afgesproken snoei.

Aandacht voor bomen in Gilze

Frank Moens

boven: Een van de toppers in Gilze is de oude, voormalige knotlinde in het plantsoen aan de Valenbraak en Geren. De boom heeft een omtrek van 3,5 meter.

foto: Joost van Hoek, Gilze

rechts: De tuin bij het Rabobank-kantoor met een van de twee monumentale, 200 jaar oude beuken.

Gilze, een dorp van zeventuizend inwoners in de Baronie van Breda, bezit een groene kern met enkele monumentale bomen. Sinds 1996 is Huub Quirijnen als contactpersoon voor de Bomenstichting actief in Gilze en het buurdorp Rijen om de aandacht te vestigen op de bomen in de dorpen en in de omgeving. De afgelopen tijd heeft er een herinventarisatie plaatsgevonden van het bomenbestand. De resultaten hiervan worden op zaterdag 23 september tijdens de lokale Bomendag aan de bevolking bekend gemaakt, een (voorlopig) hoogtepunt in het werk van Quirijnen.

Zoals zo vaak staan de oudere bomen in de kern van het dorp. Wie Gilze binnenrijdt ziet de kerktoren, geflankeerd door grote bomen. Ze staan in de tuin van de pastorie. De meest bijzondere bomen hiervan zijn een groene en een rode beuk, die dateren uit de tijd van de reformatie en die zijn geplant in 1646. De bomen hebben een stamomtrek van respectievelijk 4,2 en 3,5 meter. Jarenlang was de pastorietuin gesloten en waren de bomen slechts op afstand zichtbaar. In 1997 veranderde de pastorie van eigenaar en Huub Quirijnen kreeg de nieuwe eigenaar zover dat de tuin een dag werd opengesteld zodat de bevolking van dichtbij een kijkje kon nemen. Sindsdien is de aandacht voor bomen in Gilze toegenomen.

Huub zette zich met succes in voor de renovatie van het park Mollebos en werkte aan het in kaart brengen van het bijzondere groen. Hij heeft daarbij het voordeel dat hij als medewerker bij de regionale woningbouwvereniging op veel adressen komt en zich daardoor een goed beeld heeft kunnen vormen van de aanwezige bomen. Naast woningzaken komen bomen regelmatig ter sprake. "Als mensen in een andere woning komen waar grote bomen in de directe omgeving staan, zal ik altijd een praatje maken over een dergelijke omgeving met bomen en over zowel de lusten als de lasten daarvan. Ik probeer ze zover te krijgen dat ze waardering en respect krijgen voor de bomen die er vaak al zo lang staan. Mensen beseffen niet dat door het kappen van bomen, dat slechts enkele uren kost, groei van tientallen jaren teniet wordt gedaan." De mensen weten Huub ook te vinden als het gaat om vragen over de keuze en de aanplant van jonge bomen.

De contacten met zowel gemeente als bevolking zijn over het algemeen positief. Het pleidooi dat hij op allerlei fronten al jaren houdt, werpt zijn vruchten af en heeft ook de aanstaande Bomendag mogelijk gemaakt.

Bomendag

Tijdens de Bomendag op 23 september zal boomverzorger Hans Brand een demonstratie boomverzorging geven, staan er informatiestands opgesteld, waaronder die van de Bomenstichting, en vindt de officiële bekendmaking van de inventarisatiegegevens plaats.

Gebleken was dat er bij de eerste inventarisatie in de jaren tachtig enkele objecten niet waren opgemerkt. Bij de herinventarisatie zijn dertig objecten beschreven in het werkgebied van onze contactpersoon, dat zich globaal uitstrekt van Breda tot Tilburg in oost-westrichting en van Oosterhout in het noorden tot Baarle-Nassau als zuidelijkste punt.

Voor inlichtingen over de Bomendag kunt u contact opnemen met Huub Quirijnen, telefoon 0161-451755.

Groene monumenten: schoonheden om te koesteren

Vanuit de gemeente is men enthousiast over de werkzaamheden van Huub Quirijnen. Hoewel het eerste contact ontstond door een geschil, is de organisatie van de Bomendag een gezamenlijk initiatief. Voor de toekomst zijn allerlei plannen gemaakt.

Esther Kimmels, beleidsmederker Groenvoorziening van de gemeente Gilze & Rijen beschrijft in het kort hoe de samenwerking is ontstaan (red.).

Het contact dat we als gemeente Gilze en Rijen hebben met de Bomenstichting kwam een paar jaar geleden voort uit een geschil. Bij de verkoop van de voormalige pastorie met tuin aan de Rabobank wisselde een groot aantal zeer fraaie bomen van eigenaar. Dat de bank ook eigenaar werd van twee 200 jaar oude, zeer markante beuken ontdekten we pas toen het bouwplan van de bank in eerste instantie werd afgekeurd. De uitbouw kwam te dicht op één van de bomen te staan wat het doodvonnis van de boom zou betekenen. De gemeente heeft toen opgetreden als bemiddelaar tussen de verontruste Bomenstichting en de bank. Door middel van kunstmatige ingrepen en het inschakelen van een boomverzorger kwamen beide partijen tot elkaar. Met als resultaat het behoud van twee prachtige en vitale beuken in de tuin van het nieuwe gebouw van de bank.

Zonder mensen zijn we geen boom?

Met het motto van de Bomenstichting 'Zonder bomen zijn we geen mens' zijn wij allang vertrouwd. En we geloven erin. Het is wel streng natuurlijk, want ontzeggen wij woestijnbewoners en inwoners van Groenland hun menszijn omdat ze bomen missen? Nee natuurlijk, maar we hopen wel stilletjes dat ze verlangen naar boomrijke oases of hun hoofdstad Godthåb waar een enkel petieterig berkje staat. En we weten dat ze niet zonder hout kunnen, om te bouwen of te stoken bijvoorbeeld, en daardoor zijn ze dus indirect afhankelijk van bomen. Een goed en veelomvattend motto dus. Niets mis mee. Maar wat vinden de bomen zelf? Hebben de oudste levende wezens op aarde ook een mening over mensen? Irene en Maja hebben daarover nog geen uitspraak gedaan, dus moeten we even zelf in de huid (schors) van de boom kruipen.

Wij bomen hebben het sinds de mens macht over de natuur is gaan uitoefenen knap moeilijk gekregen. In de tijd der jagers viel het nog mee, maar toen de landbouw zijn intree deed hebben ontelbaar velen van ons het loodje gelegd. De bossen die wij vormden werden velden. Het beboste areaal op aarde is na 'de komst van de mens' gigantisch afgenomen. Toegegeven, ons hout wordt vaak ten nutte van de kortlevende mens gebruikt.

Sommige ingrepen volgen we met belangstelling. Zo heeft men ons van vaak verre reizen mee naar huis genomen en is gebleken dat wij soms ook elders goed gedijen. Door kruising en veredeling wordt onze variatie uitgebreid en wordt onze taxonomie met derde namen verfraaid: cultivars. Voor deze groep van ons geldt dat we zonder de mens geen boom zouden zijn.

Maar op veel plekken tussen de mensen hebben we het moeilijk. Eerst kent men ons historische, ecologische en esthetische waarden toe en vervolgens worden wij voortijdig gekapt omdat de mensen precies op die plekken moeten wonen, of werken, of autorijden. En dan zijn we dus door de mens geen boom meer.

Met die mensen zijn we niet blij. Wij hebben ook een intrinsieke waarde. De verklaring van de Rechten van de Boom staat niet op schrift maar hij bestaat wel. Ga op een winderige dag in de zomer maar eens bij een oude loofboom staan en luister naar de kruin. Daar wordt die verklaring voorgelezen.

Aart de Veer

COLOFON
NIEUW
MENSEN

30 jaar Bomenstichting

Uit Bomennieuws verzamelden we een overzicht van activiteiten.
In deze aflevering de strijd tegen de iepenziekte en
de acties voor het behoud van bomen.
Twee onderwerpen die ons vrijwel dagelijks bezighouden.

aug 1983

IEPEZIEKTEBESTRIJDING 1983

De iepenziektebestrijding is vanaf eind juni van dit jaar weer in volle gang, in een gezamenlijke campagne van Plantenziektenkundige Dienst (P.D.), Staatsbosbeheer en Gemeentelijke Plantsoenendiensten. Volgens het Staatsoverheidsbeheer zal de actieve bestrijding van de iepenspinkever, door het snel en deskundig ruimen van zieke en dode iepen, verliezen aan landschaps- en stadsschoon beperken. Het Nederlandse iepenbestand wordt tijdens de "beoordelingsronde" door ambtenaren van de P.D. onderzocht. Alle aangetaste bomen worden gemerkt met een gele stip waarna ze zo spoedig mogelijk worden opgeruimd. Zieke of kuiltende iepen...

IEPEZIEKTE WEER ACTUEEL

1-1976

Na enkele tientallen jaren van betrekkelijke rust is sinds kort de gevreesde iepenziekte weer losgebarsten. Vooral uit Engeland en Frankrijk komen alarmerende berichten, maar ook in ons land neemt de ziekte snel in hevigheid toe. Iepenziekte wordt primair door kevers verbreid: door de iepenspinkever, de grote iepen en vreten daar, in de oksels van twijgen, diepe gaten in de sappige bast. Daarbij kunnen ze de boom besmetten met sporen van de iepenziekteschimmel, die ze vaak op hun skelet of in hun darm meedragen. De schimmel kan zich dan vrij snel door de boom verspreiden en maakt dat kleinere of grotere delen van de bladerkroon gaan verwelken en afsterven. Ook rechtstreekse overdracht van de ziekte komt wel voor: dat een zieke iep een gezonde buurman besmet via de wortels. Voor de voortplanting zijn de kevers afhankelijk van ziek of dood iepenhout, waar de bast nog omheen zit. Ziek of dood hout (vooral ook de takken die binnengeschild.) moet dus steeds direkt geruimd worden en verbrand of

5-1985

Wijziging in beleid iepenziektebestrijding

Minister ir. G. Braks (Landbouw en Visserij) heeft onlangs besloten de bestrijding van de iepenziekte tot een gedeelte van Nederland te beperken en in die gebieden te intensiveren. De rijksmiddelen laten het niet langer toe, jaarlijks ruim f 6,- miljoen te besteden aan het opruimen van zieke iepen in heel Nederland. Voor de bestrijding van de iepenziekte in 1985 heeft minister Braks f 4,5 miljoen ter beschikking gesteld.

Bomenstichting protesteert tegen besluit Minister Braks Iepenziekte bestrijding na 1990

Rijksoverheid laat het afweten

Particulieren en gemeenten moeten nu de iepen redden

De iepenziekte dreigt de iep in Nederland uit te roeien, nu het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de landelijke coördinatie en subsidiëring van de iepenziektebestrijding heeft stopgezet, met als argument, dat de ziekte op een beheersbaar niveau is teruggebracht. Het is echter...

1/2-1991

Iepenziekte neemt snel toe!

4-1993

In het vorig nummer kondigden we al aan dat de iep bij een ongewijzigd beleid dreigt uit te sterven. Tot 1991 werd de bestrijding van de iepenziekte landelijk gecoördineerd en gefinancierd. Nu moeten de afzonderlijke eigenaren zelf hun zieke iepen opruimen. Inmiddels is de zomer voorbij en zijn de resultaten van een eerste inventarisatieronde van de stand van zaken van dit jaar bekend.

Marjan van Elsland (Bomenstichting/IepenBeraad)

2-1996

Dit jaar valt de beslissing: laten we de iep vallen of overleven! Wat ons betreft kiezen we voor overleven. Iedereen weet, waar het om gaat: de iep is voor Nederland een belangrijke, onvervangbare boom, die door de iepenziekte met uitsterven wordt bedreigd. De bestrijding van deze ziekte was deze eeuw al twee keer een kwestie van vallen en weer opstaan. De afgelopen 4 jaar kon de iepenziekte opnieuw uitgroeien tot een epidemie. We zullen met een gezamenlijke inspanning moeten ingrijpen, als we de iep willen behouden.

4-1989

DONATEURS BOMENSTICHTING DRAGEN STEENTJE BIJ

De Bomenstichting wordt het brandpunt van waaruit het behoud van de iep gestalte moet gaan krijgen. Dat vraagt meer inzet dan we met het geld van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij kunnen verwezenlijken. Daarom is de donateurs van de Bomenstichting gevraagd om een extra donatie, waarmee we bijvoorbeeld extra personeel bij de telefoon kunnen zetten om vragen te beantwoorden. Voorlichting is in het hele proces van iepenziektebestrijding van het grootste belang. In het volgende nummer van Bomennieuws wordt bekend gemaakt hoeveel de actie onder de donateurs heeft opgebracht. En uiteraard houden we u op de hoogte van het verloop van de plannen.

4-1998

2-1998

Iepenwacht nieuw initiatief in de strijd tegen iepenziekte

IN AKTIE VOOR BOMEN

1-1990

Boomplantactie

De Bomenstichting gaat NS 12 bomen aanbieden. Deze bomen drukken onze waardering uit voor de belangrijke rol die het openbaar vervoer speelt bij het behoud van het milieu en ons bomenbestand. Het is de bedoeling dat de bomen worden geplant op de voorpleinen van de stations in de Nederlandse provinciehoofdsteden. Op 14 maart zal minister Braks van Natuurbeheer - namens de Bomenstichting - de 12 bomen overhandigen aan NS-direkteur Ploeger. Voor het planten van de bomen wordt de hulp ingeroepen van de burgemeesters van de betrokken gemeenten. Deze zullen de bomen in de week volgend op 14 maart gaan planten. Dit gebeurt volgens onderstaand schema:

5

1/2-1991

"Bomenstichting laat het niet bij woorden"

Op 24 januari gaf Staatssecretaris Gabor in Kasteel Groeneveld te Baarn het startsein voor het Bomenfonds en de Bomenschouw. In dit artikel geven we een samenvatting van zijn speech.

6

Apetrots op het Bomenfonds

Waarom is het zo belangrijk?

6-1983

REDT DE KASTANJEBOOM (2)

De paardekastanje in Amsterdam waarover in Bomennieuws nr. 25 een artikel is verschenen en aan u om een financiële bijdrage voor de verzorging is gevraagd, heeft inmiddels meer dan f. 700,- opgeleverd. Dit bedrag is inmiddels aan de eigenaresse, mevrouw Van Embden overgemaakt. Alle begunstigers worden hierbij hartelijk bedankt voor hun gift. Uiteraard blijft de mogelijkheid geopend voor een financiële bijdrage op gironummer 2108755 t.n.v. "Kastanje Amsterdam".

23 April a.s.

Adoptie zomereik in Noorder Dierenpark

Op 23 april aanstaande vindt de zesde adoptie plaats. Plaats van handeling is ditmaal het bekende Noorder Dierenpark te Emmen. Een schitterende lokatie voor een adoptieplechtigheid. Hoofdpersoon op deze dag is de eik die tussen de staat. 'Afrika-savanne' en het 'Mantelbavieren-eiland'. Deze boom heeft, zoals zoveel bomen in Drenthe,

2-1988

Boomadopties het la

6-1991

Frank Moens

Vanaf het moment van de adoptie van drie bomen bij de Noorderkerk in Kloetinge (gem. Goes) heeft de Bomenstichting jaarlijks één of twee bomen of boomgroepen geadopteerd in een provincie. Voor 1991 stonden nog twee provincies op het programma, Gelderland en Flevoland.

Een schitterende combinatie vormde de adoptie van de oudste acacia van ons land en de presentatie van het boek Monumentale bomen. Beide gebeurtenissen vonden op woensdag 28 augustus plaats op de binnenplaats van Kasteel Doorwerth (gem. Renkum) in aanwezigheid van tientallen belangstellenden.

Zaterdag 2 november plantte de Bomenstichting een plataan in de gemeente Zeewolde. De gemeente kreeg daarmee een nieuwe oudste boom in haar bezit. Voor de Bomenstichting was dit de laatste boomadoptie tevens de afsluiting van de ad

zo hevig dat de gemeente besluit om de dijk elders op te hogen.

Al deze akties lijken nu wel tot iets positiefs te leiden. Onze kontaktpersonen ter plaatse zijn op dit moment in onderhandeling met de gemeente over aanpassingen van de bestaande kapverordening. Ook wordt onderhandeld over een op te richten Bomenfonds Dordrecht. De bedoeling is dat particulieren subsidie kunnen krijgen voor het behoud van hun boom. Het bedrag wordt afgedrukt door de opbrengst van de zijde afgedrukte zeefdruk (foraxinus excelsior), ontworpen door de heer J. van der Vliet, te koop is. Het bedrag is f 85,- te bestellen bij de heer J. van der Vliet, Postbus 139 in Dordrecht.

1-1994

3-1984

Boom krijgt voorrang in Doetinchem

Omdat een eikeboom het wat moeilijk maakte om een gemeentelijk parkeerterrein op te rijden vroeg een mevrouw aan het gemeentebestuur van Doetinchem die eik te kappen. Het gemeentebestuur reageerde buitengewoon vindingrijk. Niet de eik

werd gekapt maar de parkeerplaats werd opgeheven. De situatie was binnen veertien dagen gewijzigd.

"Ik ben een met de na

Gesprek met Bas Visser

Florentine van Eeghen

In de rij met nette boerenhuizen aan een doorgaan- de weg in Winterswijk valt het kantoor van Bas Visser (1963) alleen op door het ongemeene grasje van de voortuin. Het strak geschilderde huis is zijn kantoor en tevens zijn woonplek ... voor zover je bij de gedreven mens die in de bomenwereld bekend is als 'Mr Bas Visser' van twee gescheiden werelden kunt spreken. Dat leven en werk van deze jurist vrijwel samenvallen merkte uw interviewer, die op een lentemiddag een bezoek bracht en na tweeën- eenhalf uur pennen beduusd weer buiten stond. Een gesprek met Mr Bas Visser, boomjurist.

Kun je iets zeggen over de aanloop naar je carrière als 'natuurjurist'?

Ik heb in Groningen rechten gestudeerd in zowel publiek- als privaatrecht. Ik was toen al juridisch breed georiënteerd. Tijdens mijn studietijd was ik betrokken bij de Stichting Anders Produktief, een van de eerste adviesburo's die zich toelagden op milieuvriendelijke verven, biologisch boeren, natuurvoeding enz.. Een bezoek aan de abdij Sion in Diepenveen is in die tijd heel belangrijk voor mij geweest. Het 'ora et labora', bid en werk, werd daar uitgelegd als leven in volle overgave. Daar leerde ik wat de plek kan zijn van idealisme tussen de zakelijkheid en dat ik het gevecht moest aangaan. Ik kan niet anders.

Na een jaar in het bedrijfsleven holde ik gillend weg. Ik had wel veel geleerd, maar het was alsof de ene helft ontbrak. Ik was verbijsterd over hoe kortzichtig de mensen konden zijn. Ik had de milieuwereld als heel technisch ervaren en ging mij heroriënteren van milieurecht naar natuurbeschermingsrecht. Alsof het zo moest zijn, kwam ik toen de Bomenstichting tegen. Zij vroegen mij te helpen bij het opstellen van de model-bomenverordening. Er moest meer boombescherming komen en er was duidelijk behoefte aan een jurist. In het begin ben ik erg uitgelachen door de juridische wereld omdat ik er geen droog brood mee zou kunnen verdienen en het vakgebied veel te beperkt zou zijn. Achteraf is gebleken dat er een structurele behoefte aan is. Ik blijf een principieel jurist. Ik doe uitsluitend zaken tot behoud, tot bescherming van bomen, bos en landschap. Wij hebben dus van die standaardbrieven liggen om de mensen te zeggen: "Wij doen geen verwijdering van bomen".

Ben je een cultuurpessimist?

Onze cultuur wil zich steeds vervreemden van de natuur. Veel mensen gaan meer verkrampt lopen als ze het koud hebben. Als je vaker met kou experimenteert, merk je dat je moet ontspannen en dieper moet ademhalen. Een Eskimo weet dat, voor hem is het survival. Aan dit soort kleine dingen merk je hoe vervreemd wij zijn, hoe volstrekt onnatuurlijk.

Mensen zijn de band met de natuur kwijt. Wij zijn ook bang voor de natuur, waar ik overigens alle begrip voor heb. Ik heb in de wildernis veel angst gehad. Zo heb ik een keer een beer ontmoet. Hij schrok net zo hard als ik en rende weg, maar ik voelde het 's avonds nog doortrillen.

Is dat dezelfde schrik als een mes op je keel in Amsterdam?

Nee, als jurist heb ik geleerd geen appels met peren te vergelijken. Wat ik wel vind is dat de natuur zo kwetsbaar is. De angst voor de natuur zet zich om in vernietiging. Waar het bijvoorbeeld beren in Canada betreft: bij het beschermen van dieren en ook van planten moet je een compromis maken. Kies uit waar de ruimte is, waar het echt kan. Ik ken de Rocky Mountains goed, daar in Alberta, het Jasper National Park, daar zie je gewoon dat de dieren weten wat hun grenzen zijn. De Rangers hebben daar de taak om de dieren te volgen: de bruine beren verplaatsen zich en de mensen worden daar telkens opnieuw omheen geleid. Daar moet dan ook de wil en het begrip toe zijn. Geen

uur verbonden mens”

domme zwart-wit situaties van de boer die zich altijd bedreigd voelt en de natuurbeschermer die zich altijd tekort gedaan voelt. Het moet een evenwichtsbalk zijn, een geven en nemen van beide kanten.

Gaat dat ook op voor het beschermen van bomen?

Als boomjurist leer ik veel mensen met het zwaard te rammelen. Te zeggen: “Tot hier en niet verder. Hier sta ik en als het moet vecht ik door tot de hoogste rechter”. ‘Natuurkrijgerschap’ noem ik dat. Het is moeilijk om groenmensen te generaliseren, maar ze kenmerken zich door zich te vaak in de hoek te laten drukken; door te weinig te staan voor hun vak en hun kwaliteitsopvattingen. Terwijl de groenvakman de kwaliteit van het leven bewaakt en een essentiële rol speelt in de weerstand tegen wat ik ‘grijs’ zal noemen.

Grijs zijn de aannemers, de bouwers, de aanleggers. Wat ik niet begrijp is dat deze mensen aan de ene kant waanzinnige constructies kunnen maken, maar dat het aan de andere kant véél te ingewikkeld is om het wortelgestel van een monumentale boom onder een weg door te laten lopen. Dat wil er bij mij niet in. De civieltechnicus zou de groene taal aangeleerd moeten krijgen en andersom ook. Daarin zie ik mezelf als bruggenbouwer en als opvoeder. Ik word er bij gehaald in gemeentes om de geschillen tussen de afdeling bouwen en de afdeling groen op te lossen en merk dat zij twee totaal verschillende talen spreken. Voorop staat dat technici, juristen en economen het voordeel hebben dat zij vrij duidelijke kaders hebben en standaards waarbinnen zij werken. Dat hebben groenmensen niet. Wat is de definitie van een heg of van een wurgboom. Wanneer is een boom eigenlijk een boom? De kern van het gevecht is dat de ‘grijze’ zegt: “Zo is het”, en de groenpersoon niet. Dus alsjeblieft: ga de randvoorwaarden vastleggen in onveranderbare normen. Dat is noodzakelijk voor het overleven van de mensensoort.

Draag je een boodschap uit?

Wat ik in dit verhaal nadruk wil geven is: “Ik ben een met de natuur verbonden mens”. In de natuurwereld in Nederland en ook in de bomenwereld wordt alles in stukjes gehakt. Natuurkennis is of van bomen of van planten of van dieren. Bosbeheerders kennen bijvoorbeeld de kruidenlaag die in de bossen groeit niet en ze weten niet welke vogels er nestelen. We leven in een overgespecialiseerde wereld en ik merk ook bij anderen die pioniers zijn dat ze holistisch bezig zijn, hoe vervelend dat woord ook is. Heel praktisch: natuurlijk weet ik alles van de bomen in mijn tuin, van de planten en de vogels. Je kunt je niet met een stukje natuur verbinden, alleen met dé natuur

Ik houd veel van in de natuur zijn en om wekenlang de bush in te trekken met alleen een rugzak. Als je lange-

re tijd alleen in de wildernis bent, op de echt stille plekken, dan gebeurt er iets met je. Na een dag of vier, vijf, gaan je zintuigen anders werken, je waarnemingen worden helderder, intuïtiever. Als je langer dan drie kwartier stilzit in een bos, dan pas merk je dat de dieren zich niets meer van je aantrekken. Dan zie je ze echt.

Wat vind je van de ‘nieuwe natuur’?

Het hoort niet zo te zijn dat men nieuwe natuur maakt, maar eerder dat men het land een wildernis laat zijn. En wildernis betekent het opheffen van beheer. Bomen, planten en ook schapen mogen doodgaan en doodvallen. Op mijn tochten door de bush kom ik regelmatig dode beesten tegen. Cultuurnatuur en de wildernis mogen er allebei zijn, want ze zijn allebei waardevol. Ik woon zelf in Winterswijk omdat ik dit een mooi cultuurgebied vind en ik houd van het coulissenlandschap dat ik om me heen zie. Maar ik houd ook erg van wildernis en denk dat de behoefte daaraan sterk zal toenemen omdat wij tegen de grenzen van onze technische beheercultuur oplopen. Laten er plekken zijn waar de natuur mag zijn wat zij wil zijn. Een wildernis kan een goede functie hebben, maar een coulissenlandschap is ook prachtig. Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat zij beiden blijven bestaan.

Dat probeer jij te bereiken?

Ik ben een doener. Ik procedeer, ik adviseer, ik geef cursussen, bijvoorbeeld over het kapvergunningenbeleid. Ik verzamel rechtspraak over bomen en bossen en sla thematisch op wat mij door particulieren, instanties en gemeenten wordt toegestuurd. Op dit moment ben ik ook het boek *Bomen en Wet* weer aan het herschrijven. Het boek was oorspronkelijk geschreven door Vergouw, Kroese-Verjaal en van Oorschoot en dat heb ik jaren geleden bijgewerkt. Er moet meer groene vak-

“Ik doe uitsluitend zaken tot behoud, tot bescherming van bomen, bos en landschap.”

kennis in het boek komen, meer achtergrond over hoe bomen functioneren - in de juridische betekenis.

Verder schaar ik mij in de lange traditie van juristen die onder de boom zitten: de gerechtsboom. Met als laatste hartekreet: ik hoop dat bomen weer een meer waardige functie krijgen. Bomen worden nu teveel als versiersels gezien en niet als waardevolle natuurelementen. Ik zou graag zien dat mensen weer afspreken ‘bij de boom’, dat er markeringsbomen zijn voor erfgrenzen, dat bomen worden geplant voor bijzondere gebeurtenissen en dat een gemeente zijn gemeentegrens zou markeren met twee dezelfde bomen. Dat de symbolische waarde van een standplaats weer wordt gezien.

Een tere loot

Naar een bomenbeleid

Wim Cappers

Wim Cappers is eindredacteur van het tijdschrift 'de Terebinth'.

foto's op deze pagina:
Frank Moens

Begraafplaatsen maken vandaag de dag deel uit van de ecologische structuur van een stad. Ze zijn stiltegebieden, waar flora en fauna goed gedijen.

De belangstelling voor en de aanwezigheid van met name bomen op en rond begraafplaatsen is echter van recente datum. Een organisatie als de Terebinth, die zich inzet voor herstel van zorg rond dood en rustplaats, besteedt bovendien nog weinig structurele aandacht aan bomen.

In dit artikel wordt eerst een historische uiteenzetting gegeven over de plaats van groen en meer speciaal geboomte op begraafplaatsen. Daarna volgt een pleidooi voor het opzetten van een bomenbeleid door de Terebinth.

Geen bomen

Eeuwenlang waren er nauwelijks bomen te vinden op de plaatsen, waar gestorvenen werden begraven. Terwijl overledenen uit de betere kringen, eerst om godsdienstige redenen en later vooral uit gewoonte, in de kerk werden begraven, kregen de minder bedeel-

den een laatste rustplaats op het kerkhof. Het Karthuizer kerkhof te Amsterdam was bijvoorbeeld een kale vlakte zonder gedenkreken, die zelfs niet met een muur van de behuizing was gescheiden.

In de tweede helft van de achttiende eeuw kwamen verlichte geesten in verzet tegen deze in hun ogen onhygiënische plaats voor lijkbezorging. Kerkgangers en omwonenden zouden ziek worden van de smetstoffen, die de ontbindende lijken verspreiden. Daarom legden ze buiten de bebouwde kom begraafplaatsen aan. Deze hadden veelzeggende namen als Ter Navolging, die in 1779 bij 's-Gravenhage werd aangelegd. Ook rond dergelijke dodenakkers waren weinig of geen bomen te vinden,

bij de Terebinth

omdat deze de zo belangrijk geachte luchtcirculatie zouden tegengaan. Bij de graven op Ter Navolging werden evenmin bomen geplant. Net als in de kerk bestond de begraafplaats uit aaneengesloten zerken.

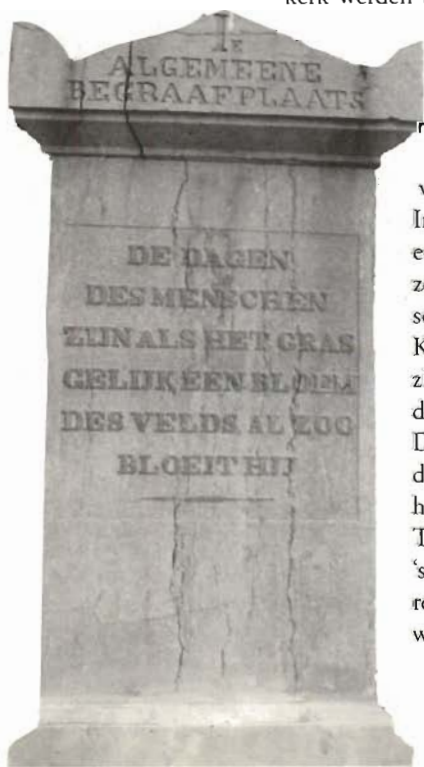
Treurbomen

In de eerste helft van de negentiende eeuw verdween de aloude angst voor de dreiging van de natuur. Romantici werden gegrepen door haar mysterieuze kracht. Deze verandering van opvatting had gevolgen voor de inrichting van begraafplaatsen. Juist in dit romantische tijdvak schreef de overheid voor, dat er vanwege de hygiëne vanaf 1829 niet meer in kerken mocht worden begraven. Steden en grote dorpen moesten buiten de bebouwde kom algemene begraafplaatsen aanleggen. Een muur, heg of sloot deed dienst als afsluiting.

Deze algemene begraafplaatsen werden overeenkomstig het romantische levensgevoel in de loop van de negentiende eeuw steeds meer ingericht als Engelse landschapstuin. De asymmetrische beplanting met wilgen, populieren, spannen en cipressen leverde het stemmige decor voor grafbezoek door treurende nabestaanden. Een vroeg voorbeeld van een romantisch ingerichte dodenakker is de Utrechtse algemene begraafplaats Soestbergen uit 1830, die door landschapsarchitect J.D. Zocher is ingericht. Centraal op de begraafplaats ligt een overigens kale grafheuvel, waar de gegoeden zich lieten bijzetten. Door groen omgeven slingerpaden voerden de bezoeker naar de andere graven, die door somber geboomte waren omringd. Terwijl begraafplaatsen dus omwille van de hygiëne buiten de bebouwde kom werden aangelegd, ging men ze om emotionele redenen als melancholieke tuin met ogenschijnlijk willekeurig aangeplante treurbomen inrichten.

Kaalslag

De als Engelse landschapstuin ingerichte begraafplaats was overigens niet favoriet in godsdienstige kringen. De joodse begraafplaatsen werden van oudsher veelal omringd door een muur, terwijl er in rijen werd begraven. Het graf werd met een eenvoudig gedenkteken gemarkeerd. In hervormde kring had dominee-dichter N. Beets in 1837 een voorkeur voor een kerkhof, waar alles ongekunsteld groeide en bloeide. Toen hij in 1903 overleed, werd hij overigens op Soestbergen begraven.

De katholieken waren voorstander van een sober ingerichte begraafplaats, waar het kruis als teken van het geloof in de opstanding centraal stond. Niet een idyllisch ingerichte begraafplaats maar de hemel was immers het beloofde paradijs.

Vanaf het tweede kwart van de twintigste eeuw kregen ook algemene begraafplaatsen een soberder uiterlijk. Om de chaotisch geworden inrichting te reguleren, stelden gemeenten eenvoudige en eenvormige grafbedekkingen verplicht. Vanaf het derde kwart leidden geloof in de maakbaarheid van de samenleving en ontkerkelijking tot een taboe rond de dood. Uitbreidingen en nieuw aangelegde begraafplaatsen werden recht toe recht aan ingericht. Volgens een richtlijn van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten uit 1951 was een begraafplaats immers geen park. Lage beplanting had de voorkeur, zodat somberheid werd vermeden en onderhoud werd vergemakkelijkt.

Ecologische bomen

In het laatste kwart van de twintigste eeuw is het geloof in de maakbaarheid van de samenleving weggeëbd. Tegelijk weerklonk de roep de weggestopte dood zichtbaar te maken. R. van Bruggen, directeur van de algemene begraafplaatsen te Utrecht, pleitte in 1977 voor de herinrichting van Soestbergen tot wandelpark. Een begraafplaats moest weer deel uitmaken van de samenleving. Sindsdien formuleren begraafplaatsen om uiteenlopende redenen een bomenbeleid.

Cultuurbomen

Het inventariseren van begraafplaatsen heeft ook vanuit de culturele sector aandacht gekregen. In 1985 richtte L.C. Brinkman, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, zich tot de gemeenten met het verzoek begraafplaatsen en grafmonumenten mede te zien als cultuurbezit. Hoewel ook de waarde van tuinarchitectuur ter sprake kwam, was de brief vooral een oproep tot inventarisatie van gedenktekens.

Deze beperkte aandacht voor het groen is ook terug te vinden in het beleid van de Terebinth. Deze organisatie is in 1986 opgericht om het herstel van zorg rond dood en rustplaats te bevorderen. Volgens de statuten richt de Terebinth zich niet alleen op de culturele, maar ook op de biologische, landschappelijke en ecologische waarde van begraafplaatsen. Hoewel de organisatie is genoemd naar de boom, die in de Bijbel regelmatig als grafbeplanting voorkomt, is de aandacht voor bomen op begraafplaatsen echter gering.

Aandacht voor groen bij de Terebinth

De Terebinth heeft in 1992 'Begraafplaatsen als cultuurbezit' gepubliceerd. Dit boekje bevat een handleiding voor het inventariseren van gedenktekens. Behoudens het in kaart brengen van symboliek op graftekens in de vorm van eikebladen en palmtakken wordt hierin echter aan bomen op begraafplaatsen geen aandacht besteed.

In het tijdschrift de Terebinth zijn in de loop der jaren slechts enkele artikelen over de flora op begraafplaatsen

verschenen. Het sinds 1999 beschikbare Vademecum voor de regiocoördinatoren bevat voor het eerst een paragraaf over beplanting op begraafplaatsen.

Daarnaast verstrekt de Terebinth op verzoek wel adviezen aangaande onderhoud en ruiming van groen.

Ook buiten de Terebinth besteedt de culturele sector slechts incidenteel aandacht aan bomen op begraafplaatsen. Zo beschrijft het boek 'Groenesteeg, Geschiedenis van een Leidse begraafplaats' uit 1994 het daar aanwezige groen tijdens de wisseling van de seizoenen. En 'Zorgvlied' uit 1995 bevat een inventarisatielijst van 500 daar aanwezige bijzondere bomen. Hierbij zijn de omvang, de conditie en de waarde weergegeven.

Sinds 1999 lijkt een structureel beleid ren aanzien van bomen en groen op begraafplaatsen van de grond te komen. Geïnspireerd door het thema "Monumentaal groen" stond op 11 september tijdens Open Monumentendag het groen op onder andere begraafplaatsen centraal. Zo voerde een bomenroute in Helmond de bezoeker naar een treurbeuk, een geelgroene beuk en een zomereik op de begraafplaats. Op de gemeentelijke

begraafplaats aan de Kleverlaan te Haarlem was zelfs een aparte bomenroute uitgezet.

Mede in overeenstemming met de in juni 1999 gepubliceerde 'Nota Belvédère', die oproept om cultuuruitingen in hun onderlinge samenhang te zien, hebben Vereniging de Terebinth, Bomenstichting en andere groenorganisaties op 8 oktober 1999 de Verklaring van Arnhem opgesteld. Hierin wordt gesteld, dat monumentaal groen beter beschermd moet worden. De ondertekenaars proberen deze doelstelling te verwezenlijken via het Platform Monumentaal Groen in oprichting.

De recente initiatieven geven de Terebinth de gelegenheid eindelijk structureel zorg te besteden aan bomen op begraafplaatsen. Hierbij kunnen de verschillende functies die bomen in de loop der tijd hebben gehad een leidraad vormen. De aandacht voor bomen, die tot nu toe een tere loot is geweest aan de stam van de Terebinth, kan dan alsnog uitgroeien tot een, met de andere doelstellingen geïntegreerd, bomenbeleid.

Begraafplaats
Soestbergen te
Utrecht.
Grafheuvel met
rondom graven,
ontworpen door
J.D. Zocher in
1830.

foto:
Wim Cappers

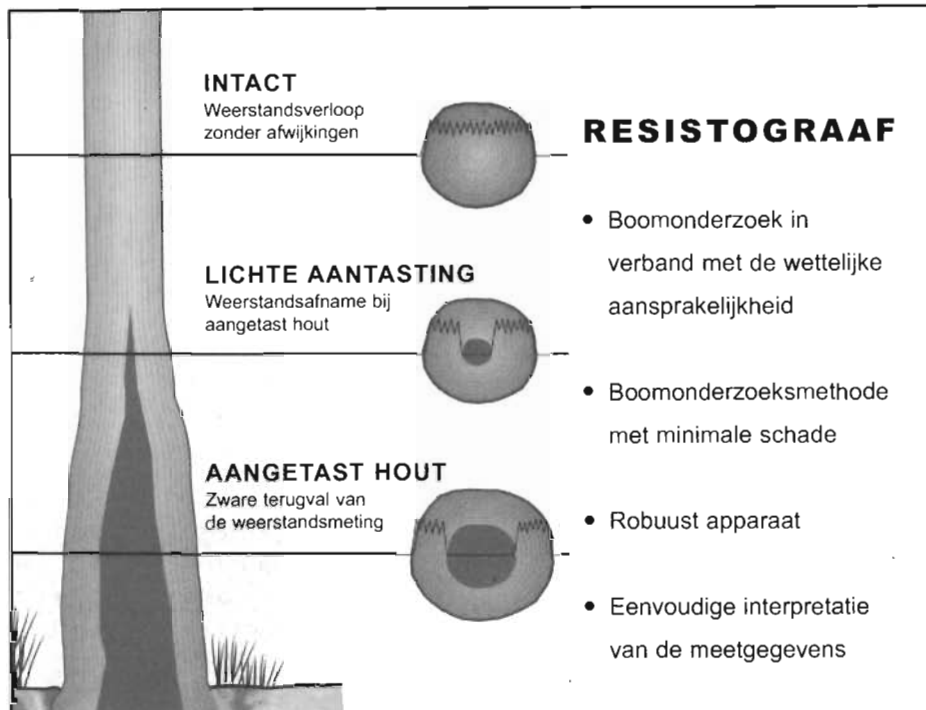
DE DROOM VAN ELKE BOOM

I.T.S. levert voor uw boom:

- Boomverzorgingsartikelen
- Boombeluchtingsystemen
- Antiwortelfolie
- Bodemverbetering/meststoffen
- Boomonderzoeksapparatuur
- Boomroosters
- Bomengrond/bomenzand
- Kroonverankeringsmaterialen

Overige producten:

- Daktuinmaterialen
- Flowforms

I.T.S. - INTERNATIONAL TREE SERVICE

C.T.N. Civiele Techniek Nederland B.V.

Postbus 247
7240 AE Lochem

Aalsvoort 63
7241 MA Lochem

Tel. 0573 - 298700

Fax. 0573 - 257683

groenbeheer inzichtelijk in beeld

Voor efficiënt groenbeheer van landelijke en stedelijke gebieden is inzicht in aantallen, kosten en verzorgmethoden vereist. Ondanks de complexiteit en veelheid aan gegevens maakt **MB-Beheer** het groen- en landschapsbeheer voor iedereen tot een eenvoudige zaak. **MB-Beheer** beschikt over een uitgebreide functionaliteit, werkt razendsnel en is zeer gebruiksvriendelijk. Gegevens kunnen rechtstreeks worden gekoppeld aan tekensystemen als AutoCad en MicroStation. Het bijhouden van inventarisatiegegevens gaat daarmee nog sneller. Tevens vervaardigt u in een handomdraai thematische kaarten. Uiteraard is koppeling met RAW-programmatuur mogelijk.

Ervaar het gemak en de doeltreffendheid van **MB-Beheer**, maak een afspraak voor een demonstratie!

MB-Beheer

Bakker & Spees
Prinsengracht 76, 1015 DX Amsterdam
Tel.: 020 638 1489 fax: 020 638 4302
<http://www.xs4all.nl/~bakspe>

INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN
ONDERZOEK EN ADVIES
BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING
GROEIPLAATSVERBETERING

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

Van onze lezers

Bomen een troost?

Venlo 16 mei 2000

Gisteren nam ik een paar uur verlof om met mijn kinderen te gaan zwemmen. Op mijn weg naar huis werd vlak voor mijn ogen een oudere vrouw doodgereden. Door een vrachtauto van het merk waar ik jaren voor gewerkt heb, een naargeestig detail.

Vanmorgen ging ik weer dezelfde route; het is mijn dagelijkse. Ik kan niet om die plek heen. Opeens had ik de behoefte om het vervolg van mijn dagelijkse gang wél te verleggen. Ik reed langs de krant om in de vitrine te lezen waar ik gisteren deelgenoot van werd.

Ik lette echter ook op alle bomen om me heen en reed expres door een park met hele grote dikke platanen. Allemaal hadden ze wel wat. Er was aan gezaagd of ze waren ingerot onder aan de stam, maar belangrijker en opvallender was hoe vol leven ze zaten. Ze geven niet op, gaan gewoon dóór met bladeren maken. Ook al is hun standplaats verre van ideaal, proberen oud te worden doen ze toch. Er staat een goudenregen in het park, heel zwaar gehavend. Ik rijd er al zo'n zeven jaar langs en al die jaren is hij ster-

vende. Al die jaren speel ik met de gedachte om de gemeentelijke plantsoendienst te vragen of ik het hout mag hebben, als ze hem omzagen. Maar elk voorjaar komen er weer groene blaadjes aan, al zijn het er nu weer minder dan vorig jaar. Hij geeft de moed niet op!

Ik vervolg mijn weg en kom langs een drietal prachtige rode kastanjes. Het is alsof de bomen kaarsen ontstoken hebben, als een laatst groots afscheid van de vrouw, die ik maar zo kort in leven zag. Verder rijdend fiets ik onder een laan van lindes door. Ook zo'n typische boom, takken die zich zo hoekig toch steeds weer naar het licht toe 'knikken'. Zij hebben hún manier gevonden om gezond oud te worden, al vind ik het er soms wat 'onhandig' uitzien.

Op weg naar huis rijd ik over een grote singel, in de stad waar jaren geleden de platanen gekandelaberd werden. Vreselijk verminkt, maar dat is eigenlijk alleen maar goed te zien in de winter. Als ze vol in blad staan lijkt er niets aan de hand. Het is alsof ze er weinig van geleden hebben.

Zo probeer ook ik de draad weer op te pakken, beschadigd maar gelukkig nog vol leven.

Frank Willems

Ik ben een bomenhater

Geachte Mevrouw van Elsland.

Met verbazing las ik uw artikel in het laatste bomennieuws. Ik ben een bomenhater. Per jaar trek ik zeker wel 50 of meer sprietessen en esdoorns uit. En dat al vele jaren.

Ter linkerkant van mijn tuin is een essenbos van Staatsbosbeheer en een bosje van de buren van 4000 m². Ter rechterzijde heb ik zelf een bosje van 3000 m², in 1974 met subsidie van Staatsbosbeheer aangeplant. Als ik alle 'opslag' zou laten gaan was ik overwoekerd door essen en esdoorns. En ik probeer ook wat de tuin betreft te streven naar evenwicht en harmonie en niet het recht van de sterkste toe te laten.

Met vriendelijke groeten,
Mevrouw van Kampen-den Boer

*Geachte mevrouw Van Kampen,
Wat leuk dat u reageert, want ik probeer vaak bewust reacties uit te lokken van de lezers.*

Misschien kunt u mijn stukjes uit Rijk en Groen van het vorige Bomennieuws er nog eens op nalezen, want ik bedoelde iets anders dan wat u hebt begrepen. Het kan zijn dat ik niet duidelijk was, dus ik doe een nieuwe poging.

U bent net zo min een bomenhater als ik, ook al trek ik, net als u ieder jaar honderden esdoornzaailingen en andere jonge boompjes uit de grond om te voorkomen, dat mijn tuin een bos wordt. Met een bomenhater bedoel ik iemand die dit soort overlast van bomen (zaailingen, bladval, schaduw, enz.) niet accepteert en ze dus zo ver mogelijk weg wil hebben. U en ik willen wél bomen om ons heen, want we houden van bomen en weten, dat ze bij het leven horen. Dus als ze zich dan in het voorjaar massaal uitzaaien in onze tuin, zien we dat als een lastig, maar natuurlijk verschijnsel. En omdat we een tuin om ons heen willen en geen bos, trekken we al die zaailingen uit de grond om de andere planten en bomen de ruimte te geven. De bomenhater zou zeggen: die rotbomen, ik zaag ze om. Dat is het verschil, wat ik probeerde duidelijk te maken. Hopelijk bent u nu niet meer verbaasd.

Vriendelijke groet, Marjan van Elsland.

In Holland staat een boom

In HOLLAND STAAT EEN BOOM begon in maart van dit jaar met een prijsvraag uitgeschreven voor alle Rotterdamse basisschoolleerlingen van 6 tot 13 jaar. De opdracht was een tekening te maken of een verhaal of gedicht te schrijven over

in de stad. De kinderen kregen een camera en de opdracht foto's van bomen te maken. De resultaten waren zeer bijzonder en werden gepresenteerd in het Natuurmuseum in Rotterdam.

De expositie toont de tien beste foto's uitvergroot en een selectie van het andere fotowerk en de inzendingen van de prijsvraag. Tot eind september is de expositie te zien in Arboretum Trompenburg in Rotterdam. Daarna volgt een tournee. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Louis de Ruijter van Stichting Ecologica: telefoon 010-2909727.

bos, bomen of hout. Uit 175 inzendingen koos de jury 81 kinderen die in april en mei op excursie gingen naar parken

reserveer vast
in uw agenda

Symposium: Vooruitkijken door een terugblik.

23 november 2000

De Bomedienst is initiator van dit symposium in Papendal. Dit onderdeel van Arcadis Heidemij Realisatie is gespecialiseerd in strategische boomverzorging. Onze dienstverlening is gericht op het duurzaam in stand houden van uw bomenbestand.

We doen dit onder meer door:

- leveren en planten van grote bomen
- verplanten van grote bomen
- snoeien
- groeiplaats- en veiligheidsonderzoek
- boomtaxaties
- inventarisatie en controle

• iepziektebestrijding
• bestrijding van luizen en rupsen

Wilt u meer weten:
telefoon: (055) 5999 444
e-mail: bomendienst@arcadis.nl
internet: www.arcadis.nl

Bomedienst bewijst bomen een dienst

Afdeling boomverzorging

- snoeien van bomen d.m.v. klimtechnieken en met inzet van 2 eigen hoogwerkers.
- standplaatsverbeteringen d.m.v. aanbrengen bomenzand en beluchtingen/bemestingen onder hoge druk.
- onderzoek en rapportages
- leveranties bomenzand
- boomverplantingen met newmanframe

**VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV**

• oisterwijksebaan 8A • 5056 RD berkel-enschot • tel.: 013- 540 82 00 • fax: 013 - 5408201

Te koop
gevraagd:

**Populieren- en
iepenstammen**

(iepenstammen)
t.b.v. zinkers
voor de
visserij-industrie
in Noorwegen

Rondhouthandel-Bomenrooibedrijf

v.d. Horst bv

Roldefstraat 27,
7849 PB De Kiel
Telefoon: 0591 - 382202
Fax: 0591 - 381910,
Autotel. 06 - 50501936

ABL
Boom- & Landschapsverzorging

Ons werkpakket omvat o.a.:

- Onderhoud en verzorging van laan- en stadsbomen.
- Boomtechnisch onderzoek, advies en rapportage.
- Visuele boomcontrole (VTA-onderzoek).
- Vellen van bomen d.m.v. klimtechnieken en m.b.v. eigen hoogwerkers.
- Uutfrezen van boomstobben.
- Aanleg en onderhoud beplantingen en plantsoenen.
- Planten en verplanten van bomen in alle maten.
- Groeiplaatsverbetering.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

ABL Boomverzorging
Postbus 709, 6710 BS Ede, tel./fax 0318-614227
G.J. Piksenstraat 51, 7441 EV Nijverdal, tel. 0548-617977

Beleggen in Nederlands hardhout **Robinia**

Deelname per participatie f 18.000,-

Fiscaal aftrekbaar per participatie f 10.000,-

- ✓ *Belastingvrije opbrengsten*
- ✓ *Totale looptijd 25 jaar, met tussentijdse uitkeringen*
- ✓ *Participatie is tussentijds te verkopen*
- ✓ *Bosgrond in Nederland in eigendom*
- ✓ *Blijvend bos, meerdere boomsoorten worden aangeplant*
- ✓ *Project is verzekerd tegen brand- en stormschade*
- ✓ *Nog beperkt aantal participaties beschikbaar*

 Ja, stuur mij de uitgebreide brochure en het inschrijfformulier

Naam _____ m / v

Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

Tel. _____

Deze bon in een gesloten envelop sturen naar:

De Groene Spaaradviseurs

Antwoordnummer 10047

2800 VB Gouda

(een postzegel is niet nodig)

DE GROENE
SPAARADVISEURS

tel. 0182-570290

E-mail: groensparen@hetnet.nl

www.groensparen.nl

Bomenridders

Dit jaar zijn maar liefst twee goede bekenden van de Bomenstichting koninklijk onderscheiden: J'ørn Copijn en Joop Comijs. Bij allebei was hun lovenswaardige aandeel in het werk van onze stichting een van de redenen voor het lintje.

Onze oprichter J'ørn Copijn was de ene gelukkige, die nietsvermoedend de dag begon en zich plotseling omringd zag door familie, vrienden en relaties, die kwamen kijken hoe zijn burgemeester hem het welverdiende lintje opspeldde. Ik was een van de aanwezigen en mocht hem toespreken. Natuurlijk heb ik verteld hoe hij, nu alweer dertig jaar geleden samen met familie en vrienden de Bomenstichting oprichtte en nog jarenlang begeleidde. En nog steeds is het bedrijf vertegenwoordigd (door Teije Bakker) in onze Werkgroep Bomenschouw, die het monumentale bomenwerk begeleidt. J'ørn is tegenwoordig vooral landschapsarchitect, maar die dag was hij voor iedereen de Bomenridder.

Joop Comijs, bij de lezers van Bomennieuws nog wel bekend, was de andere gelukkige, die onderscheiden werd onder meer vanwege zijn jarenlan-

ge inspanningen voor de Bomenstichting. Dat waren er dan ook nog al wat. Hij heeft van 1985 tot 1998 in de redactie van dit tijdschrift gezeten en was daarin zeer actief. Hij leverde veel inhoudelijke bijdragen, maar bewaakte ook zorgvuldig het taalgebruik. Als de kopij door Joop was gecorrigeerd zat er geen foutje meer in. Daarnaast was hij jarenlang contactpersoon van de Bomenstichting in Velp en omstreken en deed ook dat vrijwilligerswerk nauwgezet en enthousiast. Mede door zijn wekelijkse rubriek (Natuurpad Velp) in het Vels Weekblad, waarvan hij er intussen meer dan duizend heeft geschreven, is hij voor zijn plaatsgenoten nog steeds een vraagbaak op bomengebied. Hij heeft in zijn omgeving ook tientallen mensen donateur van de Bomenstichting gemaakt. Hoewel hij officieel niet meer actief is voor de Bomenstichting, gaat zijn bomenwerk in Velp nog gewoon door, samen met allerlei andere sociale activiteiten, waar hij ondanks zijn gevorderde leeftijd zijn hand niet voor omdraait. We wensen hem samen met zijn vrouw Riet veel geluk met deze onderscheiding en hopen dat hij nog jarenlang Bomenridder blijft.

Marjan van Elsland

Iepenwacht presenteert Erkenningregeling

In het afgelopen voorjaar heeft de Iepenwacht de Erkenningregeling Iepenwacht voor Groenaanemers gepresenteerd. De Iepenwacht is een samenwerkingsverband tussen de Bomenstichting, DLV Adviesgroep nv en Arcadis Heidemij Realisatie. Het doel van de Iepenwacht is het behouden van de iep in de steden en het landschap.

Van essentieel belang bij het instandhouden van de iep in ons land is het op juiste wijze verwerken van het hout van zieke iepen. De houtverwerkende bedrijven vormen hierin een zeer belangrijke schakel. Door goede verwer-

king van het besmette iepenhout, kan het uitbreken van epidemieën worden voorkomen.

Door het instellen van de Erkenningregeling weet de boomeigenaar (bijvoorbeeld een gemeente) direct welke groenaanemers bekwaam zijn in het verwijderen van iepenhout.

De Iepenwacht geeft de erkenning af. Om in aanmerking te kunnen komen voor erkenning zal het groenaanemingsbedrijf eerst een strenge toelatingsprocedure moeten doorlopen. DLV Adviesgroep nv rapporteert, als onafhankelijke adviesorganisatie, met een checklist haar bevindingen aan de iepenwacht.

Vliegenzwam gezien?

Geef het door aan de KNNV!

De KNNV, vereniging voor veldbiologie, wil deze herfst weer iedereen naar buiten sturen met de opdracht: zoek de vliegenzwam. Deze prachtige paddestoel '-rood met witte stippen'- valt behoorlijk op door kleur en grootte en kan daardoor snel gevonden worden. Verwarring met andere zwammen is niet mogelijk, dat maakt het makkelijk voor u! Dus ga er op uit, want de KNNV wil op de hoogte gebracht worden van de groeiplaatsen van de vliegenzwam.

Aan de mensen die in 1991 ook vliegenzwammen hebben gemeld, willen we een speciale oproep doen om op de plekken waar ze toen zijn geweest ook in 2000 Vliegenzwammen te zoeken. Op deze manier kunnen de gegevens van 1991 nog beter met de nieuwe gegevens vergeleken worden. We hopen dat iedereen wil meehelpen om deze actie, net als in 1991, tot een succes te maken en dat er maar veel paddestoelen staan om van te genieten...

Melchior van Tweel en
Marijke van Damme-Jongsten

Vliegenzwam, foto: P. Nugter

Meedoen: Formulieren zijn aan te vragen bij KNNV, Postbus 19320, 3501 DH Utrecht. Meer informatie is ook te vinden op internet: www.knnv.nl.

Wilt u meer weten over paddestoelen en wilt u een makkelijke lijst van de meest voorkomende soorten, dan kunt u het boekje 'Paddestoelen in beeld' erop naslaan. Hierin staan 21 soorten uitvoerig beschreven en afgebeeld op een prachtige uitklaplaaat. Het boekje kost f 9,95 (f 8,95 voor leden van de KNNV) en is te bestellen door overmaking van het bedrag + f 3,50 verzendkosten op giro 13028 t.n.v. de KNNV Uitgeverij te Utrecht.

Nederland-België levert vele schitterende momenten

San van der Molen

Nederland-België ..., en nu gaat het niet over voetbal maar over monumentale bomen in Belgisch Limburg en de reis met donateurs van de Bomenstichting die daarheen voerde op 2 en 3 juni. Dankzij de aanwezigheid van de heer en mevrouw Dierckx, de enige deelnemers met de Belgische nationaliteit, konden we in de groep af en toe het spel van een vriendschappelijke wedstrijd spelen. "Is onze Ginkgo dikker dan die van jullie" (nee) en "hebben wij een advies voor jullie zieke eik" (ja) – in die constructieve sfeer speelde de dialoog zich af.

De groep bestond, inclusief reisleiding, uit 36 personen. De samenstelling was 'mooi heterogeen': jonge en oudere mensen, alleenreizenden en stellen, professioneel geïnteresseerden en amateurs, grootgrondbezitters en grootstedelingen. Speciaal niet boom-gebonden entertainment, werd geleverd door Willemijn (10). Het hottentottentententoonstellingstoegangspoortsluutelgatsmeeroliekannetje zullen wij niet licht vergeten.

Het programma was eveneens divers. Na in Eindhoven de laatste deelnemers opgepikt te hebben reden we naar Oplabbeek waar enkele eeuwenoude eikenstoven te bewonderen waren. Toen iedereen weer helemaal op de hoogte was van het verschil tussen zomer- en winterciken (ouderwetse ezelsbrug: 's winters lange broeken, lange bladsteel; 's zomers korte broeken, korte bladsteel'), werd het geleerde in praktijk gebracht. Het weer was inmiddels definitief stralend geworden.

In Genk, op het domein Bokrijk, zagen we onder leiding van gids Jef Vanmeulder het arboretum, met zeer fraaie tulpenbomen (*Liriodendron tulipifera*). Daarnaast imposante levensbomen (*Thuja plicata*), Rododendrons en verscheidene eiken, o.a. moeras- en moseik (*Quercus palustris* en *Q. cerris*). Het laatste object van de eerste dag was de paardenkastanje van Riemst. Op het hoogste punt van Belgisch Limburg gelegen domineert hij de omgeving. Een

plaatje van vroeger tijden, met de gersten roggevelen die hem omringen. Uiteraard werd er veel gespeculeerd over de oorzaak van de onevenwichtige kroon – de boom heeft een zeer zware zijtak die als een kapstok buiten de kroon hangt.

Tenslotte reden we in de comfortabele touringcar naar het schitterende 16e eeuwse complex van Alden Biesen, waar we overnachtten.

De volgende ochtend bracht de bus ons vervolgens naar Lummen. De 'duizendjarige' eik aldaar is een ware toeristische attractie. Het is dan ook een indrukwekkende boom met zijn 6,20 m. omtrek. De boom – een zomereik- is hol, en groot genoeg om door meer personen tegelijk van binnenuit bekeken te worden. Het nabij groeiende jongere broertje van ongeveer 350 jaar had onze speciale aandacht vanwege zijn slechte conditie.

Op het nabijgelegen landgoed Het Hamel werden we rondgeleid door een deskundige gids en de enthousiaste beheerder. Het park bleek vele exoten te herbergen, niet allemaal monumentaal, wel allemaal interessant en smaakvol aangeplant.

Via de koffietafel in Herk-de-Stad naar Geetbets. Daar wachtten ons twee objecten: een kapellinde en een Ginkgo. De linde bleek behoorlijk versleten; in feite staat er nog een segment van wat eens de boom was. Gelukkig heeft men er al een opvolger achter geplant. De Ginkgo zag er vitaler uit. Qua omvang zou hij de Utrechtse Ginkgo nog wel eens naar de kroon kunnen steken. Met enig chauvinisme werd de boom opgemeten: 465 cm op borsthoogte. Utrecht (390 cm) is daarmee voorbijgestreefd, we moesten het toegeven.

Met oplopende temperaturen (Belgische bonbons als souvenir werden inmiddels afgeraden) bereikten we daarna de laatste objecten van onze route: de grote

boven: Paardenkastanje van Riemst
foto: Celeste Koen

links: De holte eik van Lummen, gedemonstreerd door Willemijn.
foto: Frank Moens

onder: Alden Biesen.
foto: Marjan van Elsland

vrijwel gave etagelinde op het marktplein van Westerlo en de monumentale beplanting van de toegangsweg tot de Abdij van Tongerlo, eveneens linden. In de inmiddels drukkende warmte werd de reis besloten met een drankje op een nabijgelegen terras; de terugblik van Bomenstichting-directeur Marjan van Elsland werd uitgesteld tot in de koele bus. Het enthousiasme van de groep bleek wel uit het verzoek een dergelijke reis snel weer te organiseren. Het voorstel was: over vijf jaar een driedaagse reis naar Engeland. Prima voorname, de organisatie tekent ervoor!

Boeken

Tilburg, vijf eeuwen rond een 'heilige' linde

Henk Kuiper

Gebonden, 240 blz. zwart/wit ill.

uitg.: Europese Bibliotheek - Zaltbommel
f 49,50

ISBN 90 288 1142 7

Je kunt ze met gemak op twee handen tellen, de steden en dorpen in ons land waar het leven zich rond een boom afspeelt. Tilburg was daar een mooi voorbeeld van, maar in 1994 kwam er na vijf eeuwen een eind aan die situatie. Henk Kuiper, boomliefebber en Tilburger in hart en nieren, heeft op de bres gestaan voor het behoud van de roemruchte Tilburgse linde op de Heuvel. Na het vellen van de boom schreef hij een persoonlijke ontboezeming 'Gek van de linde'. In het boek nam hij een directe aanklacht op tegen het gemeentebestuur en de door de gemeente gebruikte slogan 'Tilburg moderne industriestad' waarmee commerciële vooruitgang prioriteit krijgt boven alle veranderingen ten goede.

Voor 'Tilburg, vijf eeuwen rond een 'heilige' linde' ver-

richtte Kuiper diepgaand onderzoek in archieven. Het boek is een prachtig relaas geworden van de historie van de streek en stad, de herkomst van de boom, de relatie met plaatsen in Vlaanderen en de verbondenheid met de boom van de lokale bevolking. Op vele afgebeelde foto's en ansichtkaarten staat de boom centraal. Op eeuwenoude landkaarten staat de nederzetting 'Tilburgis' ingerekend en ook documenten vermelden het bestaan van lindes op die plek, waarvan het oudste document dateert uit 709. Vanaf het midden van de 16e eeuw is er van de

geschiedenis van Tilburg vrij veel terug te vinden. Per eeuw beschrijft Henk Kuiper de ontwikkeling van de stad en de plaats van de linde daarin.

Ook in deze publicatie klinkt de eerder genoemde slogan door. Dit boek is ook voor niet-Tilburggenaren bijzonder om te lezen. Er bestaat geen ander boek in ons land dat zo uitvoerig en goed gedocumenteerd de geschiedenis van een boom behandelt. Henk Kuiper verdient alle lof.

Frank Moens

Geist der Bäume

F. Hagedner, 1998

Eine ganzheitliche Sicht des unerkannten Wesens der Bäume.

383 bladzijden

Neue Erde Verlag, Saarbrücken

ISBN 3-890660-449-8

Misschien ben ik niet de juiste persoon om boek 'Geist der Bäume' te bespreken. Ik houd graag met mijn voeten stevig contact met onze wonderbaarlijk mooie aarde, en verwacht van een boek ten minste dat het de duidelijk waarneembare feiten correct weergeeft. In een algemeen bomenboek sla ik gewoonlijk eerst het hoofdstuk over iepen op, en in dit boek vind ik daar in de beschrijvingen allerlei halve waarheden. Bovendien wordt aan het eind gesteld dat de iepenziekte het gevolg is van, vrij vertaald, de zondigheid van de mensheid, en dat de ziekte zal verminderen wanneer we ophouden alleen maar te nemen en daarentegen weer willen geven. Een wel erg radicaal antropocentrische redenering! En als ik elders lees dat "de aanwas van kernhout het verschijnsel van de jaarringen vormt", dan vergaat me de lust om veel verder te lezen.

De soms spookachtige kleurenillustraties van bomen die wortelloos schijnen te zweven, maken het boek voor mij niet aantrekkelijker. Het is primair een boek voor gelovigen: bomen en planeten, kosmos, magnetisme en boomengelen, en dat valt buiten mijn gezichtsveld. Toch iets positiefs. De auteur heeft veel gelezen en dat levert soms aardige citaten en interessante historische gegevens op.

Hans M. Heybroek

Nujan en de geheimzinnige steen

Martina Altman, illustraties Katja Kaiser

164 blz, 15 x 21,5 cm, gebonden,

prijs f 27,50

ISBN 90 6238 718 7

vanaf 7 jaar

Ver, ver weg ligt een kaal dal. Vroeger was er bos, maar reuzen hebben alle bomen gekapt om er huizen van te bouwen, en sindsdien groeien er nog maar een paar. Eén daarvan is een jonge zaailing van een reusachtige, dode beuk. In dit jonge boompje woont Nujan, een boomling.

Als Nujan oud genoeg is om uit zijn beuk te komen, wordt hij opgehitst door Morselio, een boosaardige vleermuis. Deze draagt hem op alles kapot te maken wat er nog leeft om hem heen.

Nachten achter elkaar gaat Nujan als een wildeman tekeer. Tot hij een prachtige steen vindt. Ineens ziet alles er anders uit, en wordt hij nieuwsgierig naar de wereld om hem heen.

Nujan en de geheimzinnige steen is een heerlijk voorleesboek. Door de taalgrapjes in de tekst beleeft de voorlezer

of verteller er zelf ook veel plezier aan. Verschillende boomsoorten krijgen in het verhaal karaktereigenschappen die bij ze passen en ze sieren. Dit zorgt ervoor dat kinderen allerlei verschillen tussen bomen leren ontdekken.

Het boek is geschreven voor kinderen vanaf zeven jaar, die net als de hoofdpersoon Nujan kennis maken met de wereld van de geschreven taal. Wat is er leuker dan het net verworven alfabet te vergelijken met het vertaalbare boomlingen(geheim)schrift.

Frank Moens

Bomennieuws

25e jaargang, nummer 3, najaar 2000
ISSN 0166-784 X
Een uitgave van de Bomenstichting te Utrecht

*Beschermvrouwe
Hare Majesteit de Koningin*

Verschijnt 4 X per jaar, oplage: 4500 stuks

Redactie:
Marjan van Elsland
Douwe van der Heij
Maartje Nelemans
Aart de Veer

Eindredactie:
Florentine van Eeghen

Hoofredactie:
Frank Moens

Vormgeving:
Sander Appel, Frank Moens

Productie:
Celeste Koen, Ed Kensdel

Aan dit nummer werkten mee:
Wim Cappers, Hans Heijbroek,
San van der Molen,
Judith Westerink

Redactieadres:
Bomenstichting,
Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
tel (030) 234 07 78, fax (030) 231 03 31
e-mail: bomenstichting@worldmail.nl
Internet:
<http://www.bomenstichting.nl>

Wilt u een artikel insturen, vraagt u dan eerst de richtlijnen en de mogelijke omvang op bij de hoofdredacteur.
De redactie beslist over de plaatsing.

Advertentie-exploitatie:
Bomenstichting, t.a.v. Frank Moens

Druk:
Van den Berg's Drukkerij - Maarn

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Gedrukt op Reviva offset 100 grams.

Bomennieuws is voor donateurs van de Bomenstichting gratis.
Donateur wordt u voor:
f40,- per jaar, 65+ f 30,- per jaar

Doelstelling Bomenstichting
Onder het motto 'Met bomen meer mens' werkt de Bomenstichting aan haar doel: *de zorg en het respect voor bomen te bevorderen.*

Bestuur van de Bomenstichting
ir. H.R.F. Schotanus (voorzitter)
mw. ir. M. van Elsland (secretaris)
prof. drs. G.M. Vogely (penningmeester)
C.J.M. Denneman
mr. J. W. Dieker
ir. H.M. Heijbroek
M. de Winter

September

tot eind

In Holland staat een boom

Arbortum Trompenburg.
Expositie van boomfoto's gemaakt door Rottredamse jeugd van 6 t/m 12 jaar. (zie bladzijde 17)

Oktober

14

Snoeidag Tuinen Mien Ruys

Stichting Tuinen Mien Ruys organiseert een dag over het snoeien van (fruit-) bomen en struiken. Er zijn demonstraties en lezingen. Marjan van Elsland vertelt over het sortiment dat geschikt is voor de kleinere tuin en Bas Visser gaat in op het juridisch aspect. Wat mag wel en wat niet volgens de wet?

Plaats: Tuinen Mien Ruys, Dedemsvaart
Open: 10.00-17.00 uur
Inlichtingen: 0523-614774

Drie symposia het bezoeken waard

Er worden dit najaar drie symposia georganiseerd, waar de Bomenstichting bij betrokken is. De enige overeenkomst tussen deze evenementen is dat ze onder meer over bomen gaan, maar doel, doelgroep, inhoud en context verschillen sterk.

Groenkoepel

31 oktober, Zutphen

De Nederlandse Tuinenstichting (NTS) bestaat dit jaar 20 jaar en heeft het initiatief genomen om, samen met diverse organisaties -verenigd in het Platform Monumentaal Groen - een 'dag van de Nederlandse tuincultuur' te organiseren. De titel van de dag is 'Groenkoepel'. Het wordt een interessante dag voor iedereen die vakmatig of als vrijwilliger betrokken is bij de zorg voor en het behoud van historisch waardevol, particulier of openbaar groen.

Inl.: Nederlandse Tuinenstichting
020.6235058 of
groenkoepel@hetnet.nl

Boomverzorging in Nederland

23 november, Papendal

Bij Arcadis Heidemij Bomedienst wordt herdacht dat Thale Roosien daar 25 jaar in dienst is. Dit vindt plaats met

17

Bomen in het landschap

6e Dierckx-lezing, Bomenstichting

Lezing door landschapsarchitect Hans van Kempen.

aanvang: 20.00 uur

Plaats: Ontmoetingscentrum De Driehoek, Utrecht

Inl.: 030-2340778

November

25

Extra donateursdag Bomenstichting

Arboretum Trompenburg, Rotterdam.

Organisatie in samenwerking met de Dendrologische Verniging. Het thema is 'Hout'. Voor aanmelding gebruikmaken van het meegezonden formulier.

Inl.: 030-2340778

een symposium over de boomverzorging in Nederland. Wat hebben we geleerd van 35 jaar boomonderhoud, van de ontwikkelingen en discussies en hoe gaan we daar in de toekomst mee om. Roosien wil een fonds oprichten dat toekomstig onderzoek en ontwikkelingen gaat ondersteunen.

Inl.: Joke Pot, Arcadis Heidemij
telefoon: 055-5999423 of 06-22257656

Bomen: groene randvoorwaarde

14 december, Utrecht

De cultuurgroep Laanbomen van de Nederlandse Bond van Boomkwekers (NBvB) viert haar 25-jarig bestaan door samen met de 30-jarige Bomenstichting en de stichting Plant Publiciteit Holland (PPH) een bijeenkomst te organiseren voor bestuurders, stedenbouwers, landschapsarchitecten en beleidsambtenaren.

Doel is de plaats en rol van bomen in Nederland te bepalen, in de wetenschap dat ons land steeds meer verstedelijkt. De titel van de bijeenkomst is 'Bomen: groene randvoorwaarde'. De locatie is het grote project Leidsche Rijn, waar tijdens de middagexcursie de praktijk kan worden bekeken.

Inl.: Sectie laanbomen NBvB,
030-6572633 of
mvbeekum@nbvb.nl

Rijp & Groen

Ware kampioen

Op 13 mei werden in Vught de nationale klimwedstrijden 2000 gehouden door de Kring Praktiserende Boomverzorgers. Het mooie weer zorgde voor een feestelijke stemming en omdat iedereen op persoonlijke titel meedeed, liepen er alleen maar 'collega's' rond en geen concurrenten. Deelnemers, organisatoren, juryleden en toeschouwers leken ondanks het wedstrijdelement allemaal vrij ontspannen te genieten van een bijzonder dagje uit op het prachtige 'Huize Bergen'. Toch werd er hard gewerkt. In de eerste plaats natuurlijk door de klimmers, die verschillende vaardigheidsproeven moesten doen, waarbij altijd de veiligheid belangrijker is dan de snelheid. Desondanks heb ik weer met open mond staan kijken hoe die 'jongens' door een dikke, oude boom rennen alsof ze gewoon op de begane grond zijn. Er deden helaas geen vrouwen mee. Ook de jury (waarin Luc Noordman de Bomenstichting vertegenwoordigde) en de organisatoren werkten hard om alles goed te laten verlopen. Na een spannende finale bleek Ton Stokwielder de beste te zijn en hij mocht Nederland nu gaan vertegenwoordigen bij de Europese en wereldkampioenschappen in Valencia en Baltimore. Ton bleek ook in de geest van de Bomenstichting een ware kampioen te zijn, want na afloop van de wedstrijd verklaarde hij dat de grote, wat verzwakte eik, waarin hij de masterclimb heeft gedaan, van hem een gratis onderhoudsbeurt krijgt. Dat bewijst, dat hij ook oog blijft houden voor de bomen en niet alleen voor het felbegeerde kampioenschap. Bravo en gefeliciteerd!

Bomen zijn buitengewoon

In Bomennieuws nr.1 vroeg ik u om ideeën voor een nieuw motto ter vervanging van 'met bomen meer mens'. Dat leverde van vier mensen leuke reacties op. Peter Busschers uit Doetinchem had de volgende suggestie: BOUW DUURZAAM, PLANT EEN BOOM. Jan Tolsma uit Utrecht had twee ideeën voor een motto: DE MENS DIE EEN BOOM PLANT IS WAARD DAT HIJ LEEFT en de bekende uitspraak, die Luther gedaan zou hebben: ALS IK OOIIT HOOR DAT MORGEN DE WERELD ZAL VERGAAN, PLANT IK VANDAAG NOG EEN BOOM. De heer van Rigteren uit Voorschoten zond een lijstje met suggesties in, waarvan ik er enkele uitkoos: BOMEN ZIJN DE SPIEGEL VAN ONS LEVEN en BOMEN HEBBEN ONS HART! Nick Gordon uit Utrecht, medewerker van de Bomenstichting,

was kort maar krachtig: BOMEN ZIJN BIJZONDER en BOMEN ZIJN BUITENGEWOON.

Alle ingeleverde suggesties passen goed bij ons werk, maar de laatste sprak ons extra aan, omdat hij niet alleen lekker kort is, maar ook een dubbele boodschap inhoudt, waar je even over na moet denken. U zult dit motto dan ook in de toekomst vaker tegenkomen: BOMEN ZIJN BUITENGEWOON. Met dank aan de vier heren, die de moeite hebben genomen om erover na te denken.

Mooie uitspraken

Bij het ministerie van LNV moest vorig jaar een grote treurwilg uit veiligheidsoverwegingen gerooid worden. We schrokken nogal van een uitspraak van iemand van de Plantenziektenkundige Dienst in het personeelsblad van LNV: "Wellicht had het verdere rotten van de boom voorkomen kunnen worden als er tijdig was ingegrepen. De wilg had eigenlijk met wondafdichtingsmiddelen of carbolineum, zoals we het vroeger noemden, behandeld moeten worden". Loopt die meneer even achter! We weten al bijna tien jaar dat zulke middelen niet helpen en carbolineum is helemaal fout. Gelukkig stond in hetzelfde artikelje ook een uitspraak van Aad van der Zeijde (LNV), waar we weer van opknaptten. Hij vond het verdwijnen van de boom erg want: "Mensen hebben toch gevoel voor een boom en elke boom is eigenlijk weer een ander mens".

Femmy ten Cate, hoofdredacteur van het blad Groei en Bloei, schreef in het novembernummer van vorig jaar over de esdoorn in haar voortuin: "Stiekem denk ik wel eens, ging hij maar dood. Of ik overweeg een kapvergunning aan te vragen. Maar als ik onze straat binnenrijd en die gigantische groene wolk zie, die zelfs bepalend is voor het straatbeeld, weet ik dat dat fout zou zijn. Bovendien dwingt de leeftijd van de boom en het idee dat hij er nog gewoon zal staan als ik al lang onder de groene zoden lig, respect af. Hij mag blijven dus". Dachten maar meer mensen er zo over!

Marjan van Ehlend

